

Rapport över arbetet med Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020

Enheten för samhällsplanering, januari 2021

Rapport över arbetet med Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020

Enheten för samhällsplanering, januari 2021

Författare: Malin Gumaelius, Region Östergötland

Kontaktperson: Anders Bäckstrand, 010-103 00 00 vxl, anders.backstrand@regionostergotland.se

Region Östergötland, 581 91 Linköping

010-103 00 00 vxl

region@regionostergotland.se

www.regionostergotland.se

Sammanfattning

Den här rapporten syftar till att belysa arbetet med Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020. Rapporten innehåller en presentation av programmets syfte och mål, en genomgång av genomförda aktiviteter och insatser, redovisning av stöd, uppföljning av utfall och resultat, utvärdering av hur genomförda insatser svarar upp mot syfte och mål samt slutligen inriktningar att ta sikte på framåt. Sammantaget kan detta visa hur Regionalt serviceprogram har fungerat fram tills nu. Rapporten avslutas med en diskussion och förslag till justeringar av programmet.

Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2018 togs fram av Länsstyrelsen Östergötland på uppdrag från regeringen. Vid regionbildningen 2015 fick Region Östergötland det regionala utvecklingsansvaret och därmed ägarskapet för programmet. Region Östergötland tog under 2018 beslut att förlänga Regionalt serviceprogram till och med 2020, främst för att ligga tidsmässigt i linje med stöden i Landsbygdsprogrammet.

Syftet med Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020 är att bidra till att uppnå en god tillgänglighet till kommersiell och offentlig service för medborgare och näringsliv i gles- och landsbygd. Programmet har som övergripande mål att skapa förutsättningar för människor och företag att bo och verka var de vill i länet och erbjudas god servicenivå inom rimliga avstånd.

I partnerskapet kring Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020 ingår kommunerna, Region Östergötland samt Länsstyrelsen Östergötland. Partnerskapet följer arbetet och är med och identifierar och genomför insatser. Identifiering och planering av programmets insatser görs årsvis. I slutet av varje år utvärderar partnerskapet genomförda insatser. Under perioden 2017-2019 förstärktes genomförandet av Regionalt serviceprogram genom extra resurser från Tillväxtverket och kommunerna i länet, genom ett projekt för stärkt regional serviceutveckling.

Två förordningar styr de stöd som beviljats inom ramen för Regionalt serviceprogram. *Förordning (SFS 2000:284) om stöd till kommersiell service* omfattar de stöd som Region Östergötland handlägger. *Förordning (SFS 2015:406) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder* omfattar investeringsstödet inom Landsbygdsprogrammet som handläggs av Länsstyrelsen Östergötland. De olika stöd som beviljats redovisas och en översikt över finansiering av stöd och arbetet med Regionalt serviceprogram presenteras.

Som uppföljning av Regionalt serviceprogram presenteras information om utfall och resultat. Utgångsläget vid Regionalt serviceprogram början och nuläget hösten 2020 presenteras för de prioriterade områdena tillgänglighet till dagligvaror och drivmedel, tillgång till grundläggande betaltjänster samt kommunal och regional serviceplanering. Det finns också andra resultat, så som utvecklade metoder, synsätt och inställningar till det regionala utvecklingsuppdraget.

En utvärdering av Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020 har gjorts på tjänstpersonnivå av enheten för samhällsplanering på Region Östergötland. Utvärderingen presenteras i punktform. En punkt lyfter möjligheten att istället för att prioritera dagligvarubutiker kunna prioritera platser.

De kommunala tjänstepersoner som ingår i partnerskapet svarar i en webbenkät att bedömningen är att syfte, mål, prioriteringar, indikatorer och insatser har fungerat bra. Förslag på justeringar finns i respondenternas svar, som exempel att använda "bo, leva och verka" i målformuleringen och att

förtydliga indikatorerna. I svaren uppmärksammas att arbetet främst varit inriktat på kommersiell service, inte offentlig service. När det gäller prioriteringar tas ombudstjänster upp som viktiga att jobba med framöver. Respondenterna upplever att arbetet i partnerskapet har fungerat bra.

Tillväxtverkets insamlade erfarenheter kring regionala processer och strategiskt servicearbete presenteras.

Att ta sikte på i ett kommande Regionalt serviceprogram är dels det erbjudande som regeringen ger regionerna, om att ha ett regionalt serviceprogram, och där Tillväxtverket meddelar föreskrifter. Dels behöver Region Östergötland förhålla sig till regionala förutsättningar som fortsatt stödbehov och regionala inriktningar, den kommande nya nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2021-2030 och inte minst Agenda 2030.

Rapporten visar att Regionalt serviceprogram har varit en funktionell bas för ett strategiskt arbete med serviceplanering, och att Region Östergötland har tagit på sig ett regionalt ledarskap för frågorna. Det finns anledning att hålla fast vid både arbetssätt och en del formuleringar i Regionalt serviceprogram även framöver.

I rapporten har det framkommit faktorer inom och kopplat till Regionalt serviceprogram som skulle behöva justeras, framför allt i ett kommande program. För att Regionalt serviceprogram ska gå att känna igen i en förlängning 2021-2022 har en bedömning gjorts att inga justeringar föreslås i förlängningen, utan tas med in i arbetet med ett nytt program.

Tydligare prioriteringar kan behöva göras framöver för att möjliggöra särskilda insatser för att främja tillgänglighet till fossilfria drivmedel. För att docka an till den rumsliga strategin kan *prioriterade noder för att säkerställa tillgänglighet till grundläggande kommersiell service inom rimliga avstånd i hela Östergötland* ersätta *prioriterade dagligvarubutiker* i programmet. En nod kan innehålla flera serviceslag och möjliggöra insatser eller stöd till andra servicelämnare än dagligvarubutiker.

Arbetet i partnerskapet har fokuserat på grundläggande kommersiell service. Partnerskapet kan arbeta för en än mer breddad syn på service och arbeta mer med kopplingar till offentlig service.

Innehåll

Sammanfattning	3
1 Inledning.....	7
2 Historik	7
3 Genomförande 2014-2020	8
3.1 Prioriteringar.....	8
3.2 Insatser	10
3.3 Externa påverkansfaktorer	10
3.4 Partnerskapet.....	10
3.5 Stöd	13
3.5.1 Driftstöd	16
3.5.2 Servicebidrag.....	16
3.5.3 Hemsändningsbidrag	17
3.5.4 Investeringsstöd genom Landsbygdsprogrammet	19
3.5.5 Projektstöd genom Landsbygdsprogrammet.....	20
3.6 Finansiering.....	20
3.7 Uppföljning	22
3.7.1 Tillgänglighet till dagligvaror	22
3.7.2 Tillgänglighet till drivmedel.....	23
3.7.3 Tillgång till grundläggande betaltjänster	25
3.7.4 Kommunal och regional serviceplanering.....	26
3.8 Regionalt ledarskap.....	26
4 Utvärdering.....	28
4.1 Region Östergötlands perspektiv.....	28
4.2 Kommunalt perspektiv	29
4.3 Nationella erfarenheter.....	29
4.4 Att ta sikte på.....	31
4.4.1 Fortsatt stödbehov	31
4.4.2 Regionala inriktningar.....	32
4.4.3 Nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft	32
4.4.4 Agenda 2030	32
5 Diskussion och rekommendationer	32
6 Referenser	35
Bilaga: Sammanställning svar från kommunala tjänstepersoner	36

1 Inledning

Den här rapporten syftar till att belysa arbetet med Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020 (RSP). Rapporten innehåller en presentation av programmets syfte och mål, en genomgång av genomförda aktiviteter och insatser, redovisning av stöd, uppföljning av utfall och resultat, utvärdering av hur genomförda insatser svarar upp mot syfte och mål samt slutligen inriktningar att ta sikte på framåt. Sammantaget kan detta visa hur Regionalt serviceprogram har fungerat fram tills nu. Rapporten avslutas med en diskussion och förslag till justeringar av programmet.

Rapporten är tänkt att utgöra ett underlag inför en förlängning av Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020. För att kunna fortsätta verka och vara relevant även åren 2021 och 2022 behöver programmets aktualitet belysas. Vilka delar av programmet, dess mål, insatser och arbetssätt, kan och bör tas med i en förlängning – och vilka delar är inaktuella och utgår därmed? En förlängning och justering av programmet innebär att Region Östergötlands Trafik- och samhällsplaneringsnämnd beslutar om dess gällande, och att programmet inte går på remiss till kommunerna. Det är därför viktigt att det inte tillförs nya delar eller görs stora förändringar, utan att programmet går att känna igen.

Rapporten har även som syfte att utgöra förarbete och underlag inför nästa Regionalt serviceprogram. Lärdomar och erfarenheter från nuvarande program kan lyftas med och rapporten kan agera som en förstudie för kommande arbete med ett nytt Regionalt serviceprogram. Ett erbjudande från regeringen om ett nytt Regionalt serviceprogram väntas komma under år 2021.

2 Historik

För att stödja och stimulera arbetet med kommersiell och offentlig service i Sveriges gles- och landsbygder har regeringen beslutat att varje län ska ha ett regionalt serviceprogram.

Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2018 togs fram av Länsstyrelsen Östergötland enligt ovanstående uppdrag från regeringen. Nulägesanalysen visade att antalet dagligvarubutiker på landsbygderna hade minskat och att antalet invånare i Östergötlands landsbygder som fått längre avstånd till en dagligvarubutik hade ökat under den period som det tidigare serviceprogrammet omfattade, 2010-2013. För drivmedel var bilden en annan, där hade antalet drivmedelsstationer minskat, men främst i tätbefolkade områden, vilket inte hade påverkat tillgängligheten på landsbygderna. Behovet av insatser för att stärka aktörer som tillhandahåller dagligvaror och drivmedel poängterades liksom att stärka dagligvarubutiker och drivmedelsstationer genom samordning med andra typer av service.

Vid regionbildningen 2015 fick Region Östergötland det regionala utvecklingsansvaret och därmed ägarskapet för Regionalt serviceprogram. Erbjudandet att ha ett Regionalt serviceprogram är ett av två särskilda uppdrag från regeringen som Regional utveckling genomför (det andra uppdraget avser bredband). Inför de nya stödmöjligheter som Landsbygdsprogrammet 2014-2020 innebar kompletterades Regionalt serviceprogram med en lista över prioriterade dagligvarubutiker 2016. Region Östergötland tog under 2018 beslut att förlänga Regionalt serviceprogram till och med 2020, främst för att ligga tidsmässigt i linje med stöden i Landsbygdsprogrammet. När Länsstyrelsen

Östergötland antog Betaltjänststrategi för Östergötland 2019-2021 som den utgör bilaga till Regionalt serviceprogram.

Ansvar för Regionalt serviceprogram ligger på Trafik- och samhällsplaneringsnämnden och de tjänstepersoner som arbetar med programmets genomförande tillhör enheten för samhällsplanering.

3 Genomförande 2014-2020

3.1 Prioriteringar

Syftet med Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020 är att bidra till att uppnå en god tillgänglighet till kommersiell och offentlig service för medborgare och näringsliv i gles- och landsbygd. Programmet har som övergripande mål att skapa förutsättningar för människor och företag att bo och verka var de vill i länet och erbjudas god servicenivå inom rimliga avstånd. Syfte och mål ligger i linje med regeringens ambition som den beskrivs i riktlinjerna för framtagandet av Regionala serviceprogram 2014-2018:

Insatser som syftar till att skapa god tillgänglighet till kommersiell och offentlig service får därför stor betydelse för attraktionskraften i att bo, arbeta och driva företag på en ort, en kommun, en region och blir därmed en avgörande faktor för att skapa tillväxt i hela landet. (Källa: Tillväxtverkets Riktlinjer för framtagande och genomförande av regionala serviceprogram 2014–2018).

De prioriterade områdena är:

1. Tillgänglighet till dagligvaror
2. Tillgänglighet till drivmedel
3. Tillgång till grundläggande betaltjänster
4. Kommunal och regional serviceplanering

Till varje område finns det en indikator som gäller för hela programperioden. Indikator för områdena tillgänglighet till dagligvaror och drivmedel beskrivs som andel av befolkningen med över 20 minuters restid med bil till en dagligvarubutik respektive en drivmedelsstation. Indikator för området tillgång till grundläggande betaltjänster beskrivs som antal områden med mer än 3 mil enkel resa till dagskassedeponering. Indikator för området kommunal och regional serviceplanering beskrivs som antal kommuner som har en aktuell varuförsörjningsplan eller motsvarande.

Gemensamt för alla prioriterade områden är vikten av att *befintliga och nya satsningar på samordning av serviceslag uppmuntras samt att nya innovativa lösningar skapas.*

I Regionalt serviceprogram har det årligen tagits beslut om prioriterade dagligvarubutiker. I praktiken har dock endast små förändringar gjorts i listan över prioriterade butiker, och då på grund av att en butik lagt ned eller att det tillkommit en helårsöppen dagligvarubutik i ett geografiskt område där det är långa avstånd till närmaste butik. Nedan visas listan över prioriterade dagligvarubutiker 2016-2020.

Prioriterade butiker 2016- 2020	Prioriterade butiker 2016-2020
Finspång	Norrköping
Handlar'n, Igelfors livs	ICA Nära Brasken, Norsholm
Nära Dej, LP Livs, Hällestad	Söderköping
Lilla Coop Rejmyre från 2017	Nära Dej, Bottna
Kinda	Skärgårdsbyn, Mon från 2020
ICA Nära, Melkerssons Livs, Horn	Handlar'n, Östra Ryd
Linköping	Vadstena
Nära Dej, Brokinds Affär	Handlar'n, Borghamns Kiosk o Fisk
Nära Dej, Skeda udde	Valdemarsvik
Handlar'n, Ulrika Butik & café	Handlar'n, Fyruddens Livs från 2019
Handlar'n, Nykil	Matöppet, Ringarums Livs
ICA Nära, Bestorp	Ydre
Mjölby	Handlar'n, Asby Lanthandel
ICA Nära Markus, Väderstad	Handlar'n, Rydsnäs lanthandel
Handlar'n, Önnebo Lanthandel	Åtvidaberg
Motala	Tempo, Mårtens Handel, Björsäter
ICA Nära, Axéns Lanthandel, Nykyrka	Nära Dej, Pepparkvarnens Livs, Grebo
ICA Nära, Fornåsa	ICA Nära, Sjöberga Lanthandel, Kvarnvik
ICA Nära, Tjällmo Handel	Ödeshög
Four Röda Rosor, Godegård t o m 2018	Handlar'n, Röks lanthandel

Till programmets insatser hör att stärka aktörer som tillhandhåller dagligvaror och drivmedel samt att stärka dagligvarubutiker och drivmedelstationer genom samordning med andra typer av service.

3.2 Insatser

Under perioden med Regionalt serviceprogram Östergötland län 2014-2020 har en rad insatser gjorts inom ramen för programmet. De inledande åren drevs ett projekt tillsammans med kommunerna, för dagligvarubutiker som genom organisationen Landsbygdsmentorerna fick en mentor som hjälpte till praktiskt i butikerna och arbetade med rådgivning.

Under perioden 2017-2019 förstärktes genomförandet av Regionalt serviceprogram genom extra resurser från Tillväxtverket och kommunerna i länet, genom ett projekt för stärkt regional serviceutveckling. I projektets inledande fas gjordes en kartläggning av kompetensutvecklingsbehov hos servicegivare och kommunala och regionala tjänstepersoner. I kartläggningen framkom en rad olika behov, samband och mönster som sedan låg till grund för insatser i projektet. Förändrade arbetsätt prövades under projekttiden och har inneburit att det numera finns ett tydligt årshjul för arbetet med regional serviceplanering. Årshjulet visar när ansvarig nämnd tar beslut och när uppföljning av beslut görs, när stödhandläggning sker, när partnerskapet träffas och när rapportering sker till Tillväxtverket. Under projekttiden förändrade Region Östergötland riktlinjerna för hemsändningsbidrag. Partnerskapsträffar anordnades regelbundet där det arbetades till exempel med kommunala serviceplaner och för att öka kännedomen om främjarsystemet för företagande samt stödmöjligheter. För mer utförlig presentation av arbetet i partnerskapet, se kapitel 3.4. Andra insatser under projekttiden var framtagande av kunskapsunderlag för serviceplanering, synliggörande av Närtrafiken som ett verktyg för tillgänglighet till service och en utredning kring tillgänglighet till drivmedel.

Insatser har under perioden också gjorts för att stärka enskilda kommuner i deras arbete med serviceplanering. Till exempel kan det handla om att ta fram underlag från Tillväxtverkets analysverktyg Pupos serviceanalys eller att handleda kommuner i att använda verktyget. Med ett par kommuner har ett nära samarbete kring att ta fram en serviceplan som en del i översiktsplanen ägt rum. I ett vidare perspektiv är det viktigt att notera att serviceplanering har arbetats in i Regional utveckling som en del i det regionala utvecklingsuppdraget, exempelvis ingår frågor kring serviceplanering i svar Region Östergötland ger på kommunala planer. I arbetet med serviceplanering har även gjorts kopplingar till Region Östergötlands arbete med näringslivsutveckling, turism och kollektivtrafik.

3.3 Externa påverkansfaktorer

En hel del externa faktorer har påverkat arbetet med serviceplanering under serviceprogrammets genomförandetid. Exempel på det är att apoteksvaror numera kan beställas på nätet, att det blivit allt viktigare med utlämningsställen för paket, att obemannade dagligvarubutiker har tillkommit, att swish har blivit ett vanligt betalningssätt, och så den senaste tidens utmaningar och möjligheter under Coronaepidemin. När det gäller drivmedel har elbilen tagit plats på arenan och därmed förändrat synen på framtidens behov av drivmedel. Omställningen till fossilfria drivmedel förändrar hur kartan över tillgänglighet till drivmedel ser ut.

3.4 Partnerskapet

I riktlinjerna från Tillväxtverket inför framtagandet av Regionalt serviceprogram (se Tillväxtverkets Riktlinjer för framtagande och genomförande av regionala serviceprogram 2014–2018) framgår att det är av stor betydelse att regionalt serviceprogram innehåller ett partnerskap. I partnerskapet kring Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020 ingår kommunerna, Region Östergötland

samt Länsstyrelsen Östergötland. Partnerskapet följer arbetet och är med och identifierar och genomför insatser. Identifiering och planering av programmets insatser görs årsvis. I slutet av varje år utvärderar partnerskapet genomförda insatser.

Arbetet i partnerskapet utvecklades under projektet Regional serviceutveckling 2017-2019. En struktur med två fysiska arbetsmöten per år togs fram, och synkroniserades med övrigt arbete i Regionalt serviceprogram, framförallt för att ligga i tid med beslut i Trafik- och samhällsplaneringsnämnden gällande varje års handlingsplan. Partnerskapets arbetsmöten har byggt på inspel från inbjudna företag, organisationer och projekt, studiebesök samt erfarenhetsutbyte mellan kommunerna. Det har ordnats workshopar kring aktuella frågor, som t ex hur en kommun kan arbeta med ortsanalyser som underlag för en serviceplan. Viktiga inslag i partnerskapets arbete har varit kunskapshöjande insatser rörande det befintliga främjarsystemet för företagande och vilka stöd som finns inom kommersiell service. Partnerskapet har arbetat för att stärka kapaciteten för kommunal serviceplanering och öka förståelsen för hur grundläggande kommersiell service påverkar möjligheten att bo och driva företag på en plats. Under projekttiden bjöds organisationen Hela Sverige ska leva in till partnerskapets arbetsmöten.

Kostnader för partnerskapets möten, planering och genomförande togs under projekttiden i projektet. Före och efter projektet har Region Östergötland finansierat partnerskapets kostnader.

Behov av forum för mer allmänna landsbygdsfrågor har uppmärksammats i samband med partnerskapets möten, liksom att diskussioner har förts kring vilka organisationer som ingår i partnerskapet.

Nedan redovisas partnerskapets möten med programinnehåll, datum och plats från 2016 till och med 2020.

Datum	Plats	Program för möte med partnerskapet kring Regionalt serviceprogram
2016-02-26	Regionhuset Linköping	Nuvarande stödsystem samt kommande förändringar: hemsändningsbidrag, servicebidrag, investeringsstöd i Landsbygdsprogrammet, driftstöd. Serviceplanering regionalt perspektiv: behålla butiksbeståndet, utveckla kommunala serviceplaner. Projekt Tillväxtverket: gemensamt projekt 3 år kommunerna och regionen, tillsätta arbetsgrupp att arbeta fram ansökan. Mentorsprojektet.
2017-03-15	Missionskyrkan Linköping	Redovisning av insatser 2016. Stöd till kommersiell service inom Landsbygdsprogrammet. Projektet Regional Serviceutveckling: projektets innehåll, vad kom fram i kompetensbehovsanalysen? Vad gör vi 2017
2017-05-08/09	Storgården Rimforså	Hemsändningsbidrag: för vem är hemsändningsbidraget till? Best practice, möjligheter med handlarturer, diskussion kring vad ett gemensamt regelverk kan innehålla. Kompetensutvecklingsbehov och behov av rådgivning: vad butikerna säger i kompetensbehovsanalysen, möjligheter till stöd för insatser för kompetensutveckling och rådgivning, projekt Landsbygdsmentorerna, diskussion. Spaning för inspiration: redovisning spaningen. Reflexion över gårdagen. Varuförsörjnings- eller serviceplan: varför är en butik viktig? Rubriker i en varuförsörjnings- eller serviceplan. Rumslig planering.
2017-11-16/17	Högby spa Borensberg	Vem behöver göra vad... : nedslag i rapporten från vårens besök ute i butiker. Hemsändningsbidrag: inkommen respons på förslag till nya riktlinjer, alternativ till förslaget, konsekvenser av justerade riktlinjer, tidsplan för antagande nya riktlinjer. Kaffe med grupparbete. Behöver vi kompetensutveckling? Rådgivningsinsatser: Projekt Landsbygds-mentorerna - Projektid fram till 31/12 2017, rådgivningsinsatser genom Länsstyrelsen och Landsbygdsprogrammet. Varuförsörjnings- eller serviceplan: ortsanalyser, hur ser processen ut. RSP Regionala serviceprogrammet: utvärdering insatser 2017, handlingsplan 2018. Pågående projekt kring kommersiell service: Service i samverkan (Hela Sverige ska leva, Motala kommun och Norrköpings kommun), Leader Folkungaland, hur kopplar vi ihop och drar nytta av vad som sker. Reflektion och avslutning

2018-04-26/27	Rejmyre och Sandvik gård	<p>Rådgivningsinsatser: ALMI, Nyföretagarcentrum och Företagsjouren presenterar vad som erbjuds för rådgivning, coaching och mentorskap för dagligvarubutiker och drivmedelsstationer. Coompanion presenterar vilken rådgivning man erbjuder till kooperativa företag och till grupper som vill driva företag tillsammans.</p> <p>Tillgänglighet till service: Östgötatrafiken presenterar Närtrafiken.</p> <p>Stöd till kommersiell service: Genomgång av vilka stöd som finns för servicegivare: driftsstöd, servicebidrag och investeringsstöd.</p> <p>Nya riktlinjer för hemsändningsbidrag till kommunerna: Vad innebär det?</p> <p>Omvärlds- och framtidspaning: Exempel på vad en servicepunkt är, Spaning kring servicepunkter och servicelösningar, Vi går till Lilla Coop och skapar oss en bild inför morgondagens besök av handlaren.</p> <p>Träff med handlare: Lilla Coop i Rejmyre kommer och ger nedslag i hur vardagen i en dagligvarubutik kan se ut.</p> <p>Varuförsörjnings- eller serviceplan: Arbetet med ortsanalys fortsätter: Vad har vi gjort, hur går vi vidare? Erfarenheter från Finspångs kommun som har använt materialet vi jobbade med på senaste partnerskapsträffen, alltså SWOT-analys, statistik och kartbilder.</p> <p>Vilken service finns i respektive kommun? Pupos.</p> <p>Pågående projekt inom service: Lärdomar från projektet Service i samverkan, Hela Sverige ska leva.</p>
2018-11-08/09	Vårdnäs stiftsgård	<p>Dagligvaror: Hur tänker kommunerna kring hemsändning? Laget runt där varje kommun berättar och resonerar kring hur man kommer att arbeta med hemsändning och handlarturer från och med 2019.</p> <p>Workshop kring (eventuella) kommungemensamma regler, konsekvenser av regler och riktlinjer för hemsändningsbidrag.</p> <p>Drivmedel: Presentation av rapporten "Drivmedelsstationer i Östergötland". Erika Peltonen Ramqvist från projektet Hållbara transporter synliggör utmaningarna med reduktionsplikten och hur den kan påverka tillgängligheten till drivmedel på landsbygderna i Östergötland.</p> <p>Betaltjänster: Länsstyrelsen har i uppdrag att bevaka tillgänglighet till betaltjänster. Christoffer Ahlgren presenterar ny betaltjänststrategi.</p> <p>Genomgång stöd inom kommersiell service.</p> <p>Servicelösningar: Projektet "Service i samverkan" drivs av Hela Sverige ska leva i Norrköpings och Motala kommuner. Projektledare Pia Liedholm presenterar lokalt upplevda behov av service och möjliga servicelösningar att testa för att möta behoven. Pia Tingvall, Coompanion, presenterar möjliga digitala servicelösningar som kan testas genom projektet "ServiceLyftet".</p> <p>Serviceplanering: Ortsanalys som kunskapsunderlag till en kommunal serviceplan. Vilka frågor svarar serviceplanen på? Var bor man? Var finns service? Hur rör man sig i vardagen? Hur får man tillgång till service?</p> <p>Analys av sårbarhet Vilka grupper har svårt att få tillgång till service?</p> <p>Vilka geografiska områden har långt till service? Behov av insatser för att tillgängliggöra service?</p> <p>Klassning av orter ur ett serviceperspektiv. Vilka orter bör prioriteras i RSP.</p> <p>Regionala serviceprogrammet RSP: Utvärdering av 2018 års handlingsplan i regionala serviceprogrammet. Diskussion kring förslag till innehåll i 2019 års handlingsplan, tillika aktiviteter inom projektet regional serviceplanering. Hur ser arbetet med RSP ut efter projektiden.</p>
2020-04-25/26	Gryts varv	<p>Hur tänker kommunerna kring hemsändning? Laget runt där varje kommun berättar och resonerar kring hur man kommer att arbeta med hemsändning och handlarturer från och med 2019.</p> <p>Diskussion kring kommunernas behov av forum för landsbygdsfrågor.</p> <p>Stöd till kommersiell service: Genomgång av stöd till kommersiell service: driftsstöd, servicebidrag och investeringsstöd.</p> <p>Betaltjänster: Länsstyrelsen Östergötland presenterar Betaltjänststrategi Östergötlands län 2019-2021. Olika tillgängligheter presenteras och kommande aktiviteter diskuteras.</p> <p>Drivmedel: Exempel på lokala lösningar som ökar tillgängligheten till drivmedel. Per Fougberg på drivmedelsföretaget Smart Energy Sweden berättar om tankstationer där bränslecisternerna placeras ovan jord.</p> <p>Dagligvaror: Studiebesök hos Fyruddens livs i Gryt. Ågaren Lise-Lotte Nilsson visar oss runt. Butiken har gått från säsongöppet till helårsöppet. Vad betyder det för samhället och skärgården? Calle Hamilton, skärgårdsutvecklare, medverkar.</p> <p>Paketombud: Olle Janrik från föreningen Sveriges paketombud presenterar hur de aktörer som finns inom paketmarknaden arbetar och hur man blir paketombud. Olle bjuder också in till samtal kring framtida lösningar.</p> <p>Serviceplanering: Region Östergötland presenterar Kunskapsunderlag serviceplanering. Varför bör kommunen ha en serviceplan? På vilket sätt kan kommunen arbeta med serviceplanering? Vad kan en serviceplan innehålla?</p>
2019-11-20	Vadstena folkhögskola	<p>Att göra en kommunal serviceplan, hur då? Finspångs kommun berättar om hur man arbetar och hur långt man har kommit. Ödeshögs kommun har gjort sin serviceplan som en del i nya översiktsplanen. Region Östergötlands kunskapsunderlag Serviceplanering är en hjälp att komma igång.</p> <p>Verktyg i arbetet med serviceplanering: Pupos serviceanalys och Närtrafiken.</p> <p>Laget runt, kommunerna delar med sig av exempel på insatser som Bibliotek i butik, hemtjänst hämtar matkassar, servicepunkter och upphandling kompletteringsköp.</p> <p>Erfarenheter från pågående projekt: Rejmyre, Service i samverkan, ServiceLyftet, Nationell ombudsplattform.</p> <p>Genomgång av stöd till kommersiell service: driftsstöd, servicebidrag, hemsändningsbidrag och investeringsstöd.</p> <p>Vad behöver vi? Inspel till handlingsplanen för 2020. Sammanfattning av projektet Regional</p>

		serviceutveckling som avslutas vid nyår. Vad tar vi med oss i det fortsatta arbetet?
2020-05-14	Digitalt	Lena Tasse från Energikontoret Östergötland presenterar projektet REDI – resfria digitala möten inom offentlig sektor. Laget runt för reflektioner och erfarenhetsutbyte kopplat till coronalaget. Redovisning stöd avseende 2019; särskilt driftstöd, hemsändningsbidrag och servicebidrag. Länsstyrelsen Östergötland sammanfattar investeringsstödet i Landsbygdsprogrammet 2014-2020. Region Östergötland presenterar ett kommande stöd, investeringsbidrag. Clara Rehnström, rådgivare på Almi Företagspartner informerar om Landsbygden vässar sitt erbjudande. Kartläggning av drivmedelsstationer inför en omställning till fossilfria drivmedel. Vilka möjligheter och hinder finns? Laget runt för erfarenhetsutbyte kring hur kommunerna arbetar med att ta fram serviceplaner.

2020-10-06	Tematiskt möte, digitalt	Del i webinarium: Kommunens roll i utbyggnad av laddinfrastruktur som arrangeras av energikontoret. Tillgänglighet till drivmedel – del i kommunens serviceplan : Idag är tillgängligheten till drivmedel god i Östergötland. Men hur ser kartan ut om vi tittar på tillgänglighet till fossilfria drivmedel i gles- och befolkade områden? Kommunala tjänstepersoner med olika ansvarsområden behöver vara med i arbetet med att ta fram en kommunal serviceplan.
2020-10-20	Tematiskt möte, digitalt	Motala kommun med samarbetspartners bjuder in till en träff om Tomma hus. Tomma hus är en kartläggning av fastigheter, på landsbygderna i Motala kommun, där ingen är skriven, för att få syn på möjligheter till inflyttning. Motala kommun, Lantmäteriet, Hela Sverige ska leva, Coompanion och lokala utvecklingsgrupper arbetar med digital teknik i projektet. Vi får höra om upplägget och erfarenheterna så här långt.
2020-11-03	Tematiskt möte, digitalt	Malin Ohlsson är landsbygdsutvecklare på Västerviks kommun. Vi får höra Malin berätta om nuläget kring grundläggande kommersiell service och förhoppningar om framtida utveckling. En spännande tanke som finns hos kommunen är att man vill testa hemleverans av paket med drönare, från dagligvarubutiken hem till kunden. I Västervik finns en testbädd, som är den plats i Sverige där det är enklast att göra drönartester. Vilka utmaningar finns och hur går tankarna kring idén?
2020-12-01	Tematiskt möte, digitalt	Närtrafiken. Hur fungerar det? Genomgång av information på Östgötatrafikens hemsida, interaktiva kartan och reseplaneraren. Statistik mm. Från Östgötatrafiken deltar Per Karlsson som ansvarar för Närtrafiken och Jonas Landh som ansvarar för webbplatsen.

3.5 Stöd

Två förordningar styr de stöd som beviljats inom ramen för Regionalt serviceprogram. *Förordning (SFS 2000:284) om stöd till kommersiell service* omfattar de stöd som Region Östergötland handlägger. Syftet med förordningen är att främja kommersiell service i gles- och landsbygder. Stöd ska bidra till att uppfylla målen för den regionala tillväxtpolitiken. *Förordning (SFS 2015:406) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder* omfattar investeringsstödet inom Landsbygdsprogrammet som handläggs av Länsstyrelsen Östergötland. Syftet med investeringsstödet är att upprätthålla och utveckla lokal service i dagligvarubutiker, drivmedelsanläggningar och servicepunkter för dem som bor, verkar på och besöker landsbygden. Stöd enligt förordningen får endast lämnas till dagligvarubutiker, drivmedelsstationer och servicepunkter om det behövs för att det i landsbygdsområden ska kunna upprätthållas en försörjning med dagligvaror och drivmedel som är tillfredsställande med hänsyn till geografiska och befolkningsmässiga förhållanden. Båda förordningarna har skrivningar som gör det viktigt för alla kommuner att ha en aktuell varuförsörjnings- eller serviceplan, nämligen att stöd enbart kan beviljas om aktuell kommun har planerat varuförsörjningen så att behovet av stöd kan bedömas respektive att stöd kan lämnas om investeringar stödet avser är förenliga med kommunala planer.

Att mäta vilken verkan stöd till kommersiell service har haft under serviceprogrammets genomförandetid är svårt, men det som kan konstateras är att endast en prioriterad dagligvarubutik har lagt ned under perioden, medan två åretruntöppna butiker har tillkommit i skärgård, och att flera

ägarbyten har skett bland de prioriterade butikerna. Den nedgång i antalet dagligvarubutiker på landsbygder som enligt analyskapitlet i Regionalt serviceprogram har skett sedan mitten av 1990-talet kan sägas ha avstannat under genomförandeperioden 2014-2020.

Det statliga särskilda driftstöd till dagligvarubutiker i sårbara och utsatta lägen som införts under Regionalt serviceprogram genomförandeperiod, har haft stor betydelse för flera butiker i Östergötland. Driftstödet har beräknats på omsättning och butiker med låg omsättning i sårbara lägen har genom stödet fått ett årligt tillskott att använda som butiksägaren funnit lämpligt, till exempel till löner, drift eller investeringar. I regeringens budgetproposition för 2021 konstateras att *"Regeringen bedömer att det särskilda driftstödet bidrar till att bromsa en trend av nedläggning av små dagligvarubutiker i sårbara och utsatta områden i gles- och landsbygder."* (Citat ur Prop. 2020/21:1 Utgiftsområde 19, s 16).

Servicebidrag har beviljats nya ägare vid ägarbyten, vilket har underlättat kontinuerlig drift av prioriterade butiker.

Hemsändningsbidrag har lämnats till kommuner som bidrag till deras kostnader för hemsändning av dagligvaror till hushåll som inte på egen hand kan ta sig till en dagligvarubutik.

Det investeringsstöd som har funnits genom Landsbygdsprogrammet har inneburit möjligheter för dagligvarubutiker på landsbygderna (och i synnerhet de butiker som prioriterats i Regionalt serviceprogram) att genomföra stora investeringar. Investeringarna har bidragit till att möjliggöra fortsatt drift, utveckla verksamheter och bidra till besparingar i framförallt minskade energikostnader.

I budgetpropositionen för 2021 går att läsa att *"Regeringen bedömer att de medel som har beviljats till kommersiell service har haft en positiv inverkan på tillgängligheten till kommersiell service i gles- och landsbygder. Det arbete som har genomförts på nationell, regional och kommunal nivå för att stärka den lokala servicen har bidragit till människors och företags möjligheter att kunna bo, verka och leva i gles- och landsbygder. Därmed har insatserna bidragit till att uppfylla målet för den regionala utvecklingspolitiken."* (Citat ur Prop. 2020/21:1 Utgiftsområde 19, s 19). Totalt stöd till kommersiell service i Sverige åren 2016-2019 visas nedan, för att möjliggöra en jämförelse med stöd i Östergötland längre fram i rapporten.

Tabell 2.12 Totalt stöd till kommersiell service, fördelat på stödtyper och utgiftsområden

Miljoner kronor				
Utgiftsområde/stödtyp/år	2016	2017	2018	2019
Utgiftsområde 19 Regional utveckling				
Servicebidrag	6,3	5,5	5,3	3,5
Hemsändningsbidrag	12,3	13,1	13,3	12,7
Investeringsbidrag	12,4	0,3	9,8	28,4
Investeringslån	0	0,3	0,1	0
Särskilt driftstöd	32,3	34,0	52,0	54,3
Projektverksamhet	6,0	10,2	4,8	2,4
Summa	69,3	63,4	85,3	101,3
Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel				
Investeringsstöd, landsbygdsprogrammet	47,1	76,5	88,5	156,4
Rådgivning, landsbygdsprogrammet	1,4	5,4	1,3	9,5
Projektmedel till lokal serviceutveckling, landsbygdsprogrammet ¹	28,7	33,5	31,4	16
Kompetensutveckling och information, landsbygdsprogrammet	0	4,6	7,3	0,9
Summa	77,2	120	128,5	182,8
Totalt	146,5	183,4	213,8	284,1

¹ Avser Tillväxtverkets beviljade projektmedel i åtgärd 16.2 i landsbygdsprogrammet 2014–2020.
Källa: Tillväxtverket och Statens jordbruksverk.

Tabell över totalt stöd till kommersiell service i Sverige (ur Prop. 2020/21:1 Utgiftsområde 19, s 19).

Nedan redovisas beviljade stöd under genomförandetiden för *Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020* (till och med augusti 2020).

3.5.1 Driftstöd

Särskilt driftstöd till dagligvarubutiker i sårbara och utsatta lägen har betalats ut under åren 2018 (2.451.281 kr), 2019 (2.569.341 kr) och 2020 (2.773.126 kr). Stödmottagare och belopp redovisas i tabellen nedan. Driftstöd handläggs och hanteras av Region Östergötland men bekostas helt av staten.

Stödmottagare	2018	2019	2020	Kommun
Nära Dej Midgård Bottna				Söderköping
Fyruddens Livs		152 291	228 223	Valdemarsvik
HANDLAR'N Ulrika Butik & Café	263 129	215 728	189 719	Linköping
HANDLAR'N Igelfors	140 001	153 334	156 667	Finspång
Affären i Östra Ryd	149 696	146 991	171 751	Söderköping
ICA Nära Sjöberga Lanthandel	298 626	265 761	241 567	Åtvidaberg
HANDLAR'N Örnebo	136 331	72 360	72 478	Mjölby
HANDLAR'N Borghamn	122 452	133 186	151 868	Vadstena
Tempo Björsäter, Mårtens handel	268 078	288 733	288 167	Åtvidaberg
Nära Dej Hällestad	223 101	200 000	300 000	Finspång
Nära Dej Pepparkvarnens Livs, Grebo	230 952	258 401	260 001	Åtvidaberg
HANDLAR'N Nykil	75 752	91 589	116 696	Linköping
Nära Dej Skeda Udde	172 938	194 213	193 334	Linköping
HANDLAR'N Asby	193 246	182 606	182 857	Ydre
HANDLAR'N Rydsnäs	176 979	214 148	219 798	Ydre
Mon Skärgårdsbyn			14 557	Söderköping

Driftstödet är ett kompletterande långsiktigt stöd till små dagligvarubutiker i särskilt utsatta glesbygder, där förutsättningarna är begränsade för att kommersiella aktörer ska kunna bidra till att skapa en god tillgång till kommersiell service. Flera kriterier behöver uppfyllas för att en dagligvarubutik ska vara aktuell för driftstöd. Butiken ska vara belägen mer än 10 kilometer från annat försäljningsställe, ha fasta lokaler med öppet året runt och ha ett mångsidigt utbud av dagligvaror. Nettoomsättningen får vara högst 11 miljoner kronor och stödets storlek beräknas utifrån en beräkningsmodell där högsta möjliga stödbelopp är 300 000 kronor per år.

3.5.2 Servicebidrag

Dagligvarubutiker som är prioriterade i Regionalt serviceprogram kan beviljas servicebidrag. Tillämpningen av servicebidrag är restriktiv. Servicebidrag kan beviljas vid akuta situationer som sjukdom eller liknande. Syftet med stödet är att hindra eller fördröja nedläggning av butiker som är särskilt viktiga ur ett regionalt tillgänglighetsperspektiv.

Sedan 2015 har Region Östergötland lämnat stöd genom servicebidraget med upp till 100 000 kr vid ägarskifte. Stödet är tänkt att täcka uppstartskostnader och därmed underlätta för nya ägare att överta en prioriterad dagligvarubutik.

Servicebidrag handläggs av Region Östergötland och medel avsätts årligen ur 1:1 medel. Stödet redovisas nedan enbart under den period som Region Östergötland har varit huvudman för Regionalt serviceprogram. Maximalt 100 000 kr har beviljats vid ägarbyte, i vissa fall har beloppet varit lägre på grund av att det finns ett takbelopp för stöd att ta hänsyn till enligt förordning SFS 2000:284.

2015

Nykil

Brokind

2016

Igelfors

2017

Östra Ryd

2018

Brokind

Rök

Mårtens Handel, Björsäter

Rydsnäs

2019

Hällestad

Nykil

2020

Rydsnäs

Skeda Udde

Brokind

Bottna

3.5.3 Hemsändningsbidrag

Hemsändningsbidrag kan beviljas en kommun för att bidra till att täcka kostnader för hemsändning av dagligvaror till hushåll som har svårt att på egen hand ta sig till närmaste dagligvarubutik. En förändring av Region Östergötlands riktlinjer för hemsändning har gjorts under den period som Regionalt serviceprogram omfattar vilket börjar få genomslag i de utbetalningar av bidraget som gjorts 2020. De förändrade riktlinjerna har inneburit en avsmalning av vilka hushåll som kommunerna utför hemsändning till som de kan söka hemsändningsbidrag för. I tidigare riktlinjer kunde alla hushåll på landsbygd omfattas, medan de nya riktlinjerna enbart omfattar hushåll som har långa avstånd till närmaste dagligvarubutik eller saknar möjlighet att själva ta sig till butiken. Tre kommuner har valt att helt avstå från hemsändningsbidraget och ett par kommuner har slutat söka hemsändningsbidrag i och med införandet av de ändrade riktlinjerna. Bidraget handläggs av Region Östergötland och medel avsätts årligen ur 1:1 medel. Hemsändningsbidraget utbetalas året efter hemsändningarna har utförts. Nedan visas en sammanställning av beviljade hemsändningsbidrag till kommunerna åren 2015-2020.

Överblick hemsändningsbidrag i Östergötland för åren 2015 - 2019

Förklaring: **A** = Antal kommunala hemsändningar. **K** = Kommunal totalkostnad för hemsändningar och ev inköpsturer. **I** = Inköpsturskostnad. **S** = Statligt utbetalt hemsändningsbidrag.

Kommun	Bidragsår 2015	Bidragsår 2016	Bidragsår 2017	Bidragsår 2018	Bidragsår 2019
Finspång	A= 3 377 st K= 405 240 kr S= 141 834 kr	A= 2 927 st K= 352 440kr S= 123 354 kr	A= 1 117 st K= 134 040 kr S= 46 914 kr	A= 1145 st K= 137 400 kr S= 48 090 kr	A= 850 st K= 123 130 kr S= 52 546 kr
Kinda	A= 766 st K= 60 000 kr S= 210 000 kr	A= 643 st K= 90 000 kr S= 31 507 kr	A= 621 st K= 86 940 kr S= 30 429 kr	A= 786 st K= 90 390 kr S= 31 637 kr	A= 999 st K= 90 490 kr S= 38 427 kr
Linköping	A= 4 818 st K= 570 900 kr I= 55 120 kr S= 199 815 kr	A= 4667 st K= 517 900 kr I= 50 880 kr S= 199 080 kr	A= 9 569 st K= 627 250 kr I= ? kr S= 219 537 kr	A= 5336 st K= 612 040 kr I= 52 000 kr S= 214 242 kr	A= 4 726 st K= 555 660 kr I= 51 000 kr S= 194 4502
Mjölby	A= 1 696 st K= 203 520 kr S= 71 231 kr	A= 1 675 st K= 201 00 kr S= 70 350 kr	A= 1 734 st K= 208 080 kr S= 72 828 kr	A= 1 809 st K= 217 080 kr S= 75 978 kr	A= 1 833 st K= 219 960 kr S= 76 986 kr
Motala	A= 1 225 st K= 147 000 kr S= 51 450 kr	A= 1 941 st K= 232 920 kr S= 81 522 kr	A= 993 st K= 119 160 kr S= 41 706 kr	A= 309 st K= 37 080 kr S= 12 978 kr	
Norrköping	A= 239 st K= 177 525 kr I= 158 600 kr S= 62 134 kr	A= 280 st K= 206 210 kr I= 174 500 kr S= 72 174 kr	A= 301 st K= 172 300 kr I= 136 180 kr S= 60 347 kr	A= 269 st K= 160 980 kr I= 128 700 kr S= 56 364 kr	A= 86 st K= 70 458 kr I= 60 138 kr S= 24 696 kr
Söderköping	A= 923 st K= 110 760 kr S= 38 766 kr	A= 951 st K= 114 120 kr S= 39 942 kr	A= 1 422 st K= 170 640 kr S= 59 724 kr	A= 750 st K= 90 000 kr S= 31 500 kr	A= 892 st K= 107 040 kr S= 37 464 kr
Valdemarsvik	A= 2 445 st K= 293 400 kr S= 102 690 kr	A= 2 633 st K= 315 960 kr S= 110 586 kr	A= 2 489 st K= 298 680 kr S= 104 538 kr	A= 335 st K= 402 120 kr S= 140 742 kr	A= 1 731 st K= 204 220 kr S= 74 102 kr
Ydre	A= 192 st K= 23 040 kr S= 8 064kr	A= 203 st K= 24 360 kr S= 8 526 kr	A= 252 st K= 30 240 kr S= 10 584 kr	A= 316 st K= 37 920 kr S= 13 272 kr	
Åtvidaberg	A= 3 446 st K= 413 520 kr S= 144 732 kr	A= 3 753 st K= 450 360 kr S= 157 626 kr	A= 4 108 st K= 492 960 kr S= 172 536 kr	A= 3914 st K= 469 680 kr S= 164 388 kr	A= 3 814 st K= 457 680 kr S= 160 188 kr
Totalt antal/ summa:	A= 19 127 st K= 2 245 305 kr I= 214 720 kr S= 841 717 kr	A= 19 683 st K= 2 330 770 kr I= 225 380 kr S= 894 667 kr	A= 22 606 st K= 2 340 290 kr I= 136 180 + ? Kr S= 819 140 kr	A= 17 985 st K= 2 254 690 kr I= 180 800 kr S= 789 191 kr	A= 14 931 st K= 1828545 kr I= 111 138 kr S= 658 961 kr

Som framgår av sista raden i tabellen har utbetalat stöd i form av hemsändringsbidrag minskat något, från över 800.000 kr åren 2015-2017, till 789.191 kr 2018 och 658.961 kr 2019. Sist nämnda belopp betalades alltså ut år 2020.

3.5.4 Investeringsstöd genom Landsbygdsprogrammet

Investeringsstödet handläggs av Länsstyrelsen Östergötland och finansieras genom Landsbygdsprogrammet. Totalt har 21,2 miljoner kr beviljats i stöd till kommersiell service i Östergötlands län under programperioden. 56 ansökningar har fått bifall, fördelat på 29 olika aktörer i 12 av länets kommuner. Stödmottagare är 23 prioriterade butiker (3 prioriterade butiker har inte fått investeringsstöd), 4 icke prioriterade butiker samt 2 drivmedelsstationer. Investeringsstödet genom Landsbygdsprogrammet hade inledningsvis ett tak på 600.000 kr per stödmottagare, vilket senare höjdes till 1.000.000 kr. Butiker prioriterade i Regionalt serviceprogram har kunnat beviljas 90% stöd för sina investeringar. Medel inom Landsbygdsprogrammet för stöd till kommersiell service är nu slut för Östergötlands del (hösten 2020).

Nedan visas en sammanställning av beslutade investeringsstöd till kommersiell service i Östergötland under programperioden 2013-2020.

Fördelningen i länet

Antal bifall, butiker/drivmedelsstationer och beviljat stöd fördelat på länets kommuner

Finspång 5 ärenden, 3 butiker 1 200 000	Motala 11 ärenden, 4 butiker 3 500 000	Valdemarsvik 2 ärenden, 2 butiker 1 600 000
Kinda 1 ärende, 1 butik 1 000 000	Norrköping 2 ärenden, 1 butik 600 000	Ydre 4 ärenden, 2 butiker, 1 drivmedelsstation, 2 500 000
Linköping 14 ärenden, 6 butiker 4 700 000	Söderköping 3 ärenden, 1 butik, 1 drivmedelsstation, 740 000	Åtvidaberg 11 ärenden, 3 butiker 3 500 000
Mjölby 1 ärende, 1 butik 450 000	Vadstena 1 ärende, 1 butik 300 000	Ödeshög 1 ärende, 1 butik 900 000

Bildtext: Länsstyrelsen Östergötlands redovisning av investeringsstöd.

Ett nedslag i fördelningen av investeringsstödet redovisas nedan för Linköpings kommun.

Under programperioden har dagligvarubutiker i Linköpings kommun som är prioriterade i Regionalt serviceprogram erhållit investeringsstöd enligt följande:

Ulrika:	557 136 kronor.
Skeda Udde:	692 539 kronor.
Bestorp:	555 817 kronor.
Brokind:	900 000 kronor.

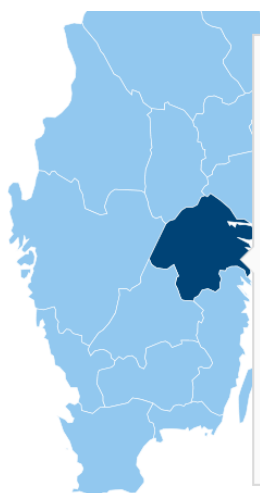
Butiken i Nykil har inte beviljats investeringsstöd.

Utöver ovan butiker har följande dagligvarubutiker (som alltså inte är prioriterade i Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020) i Linköpings kommun beviljats investeringsstöd i Landsbygdsprogrammet:

Auto_mat, Askeby: 545 400 kronor.
Ica Supermarket, Vikingstad: 1 000 000 kronor.
Ica Nära Sturefors: 448 740 kronor.

3.5.5 Projektstöd genom Landsbygdsprogrammet

Tillväxtverket har för att främja service i landsbygder genom sin handlingsplan för Landsbygdsprogrammet 2014-2020 finansierat projektstöd till regionala och lokala processer samt lokala servicelösningar. Region Östergötland beviljades projektmedel för en regional process och strategiskt servicearbete genom projektet Regional serviceutveckling 2017-2019. Övriga projekt i Östergötland som beviljats stöd under programperioden är Hela Sverige ska leva projekt Service i samverkan där Motala kommun och Norrköpings kommun deltog, Coompanions projekt ServiceLyftet och Finspångs kommuns projekt Utveckling Rejmyre. Region Östergötland har engagerat sig i samtliga projekt genom en plats i styrgrupp eller motsvarande. Som ansvarig för Regional serviceprogram har Region Östergötland kunnat bidra med överblick över insatser, stöd och pågående arbete i projekt och därmed kunnat ha en samordnande roll. Projekten har fått möjlighet att medverka i partnerskapsträffar för informations- och kunskapsutbyten.

Östergötland

[Projekt Serviceutveckling](#)

[Service i samverkan HSSL – Motala och Norrköping](#)

[Projekt Servicelyftet](#)

[Förstudie - Utveckling Rejmyre](#)

<https://tillvaxtverket.se/amnesomraden/regional-kapacitet/service-i-landsbygder/projekt-for-serviceutveckling/har-utvecklar-vi-den-lokala-serviceon.htm>

I

3.6 Finansiering

Finansieringen av arbetet med Regionalt serviceprogram och stöden har varit liknande genom åren. Principerna visas översiktligt nedan. I översikten visas även statliga och EU-finansierade stöd. En detaljerad redovisning av Region Östergötlands finansiering av respektive år i genomförandeperioden följer därefter.

Region Östergötland

Stödhandläggning (regionbidrag)

10-60% tjänst

Processledning 2017-2020 (landsbygdsmedel)	90% tjänst
Insatser, t ex partnerskapsmöten, medfinansiering projekt (landsbygdsmedel)	200.000 kr/år
Hemsändningsbidrag (1:1 medel)	850.000 kr/år
Servicebidrag (1:1 medel)	300.000 kr/år
Investeringsbidrag (1:1 medel)	0-800.000/år
<u>Statligt stöd genom Tillväxtverket</u>	
Driftstöd 2018, 2019, 2020	2.500.000 kr/år
<u>Stöd i Landsbygdsprogrammet, handläggs av Länsstyrelsen</u>	
Investeringsstöd (beräknat på totalsumman beviljade stöd 21.200.000 kr, delat med antal år i EUs programperiod, 7 år)	3.000.000 kr/år
<u>Länsstyrelsen Östergötland</u>	
Ansvar för och insatser i betaltjänstupdraget	Information saknas

Finansiering Region Östergötland 2015-2020

	Stödhandläggning tjänst (regionbidrag)	Processledning (landsbygdsmedel)	Projekt (landsbygdsmedel)	Hemsändningsbidrag (1:1 medel)	Servicebidrag (1:1 medel)	Investeringsbidrag (1:1 medel)
2015	60%		100.000	826.624	250.000	836.788
2016	60%		62.500+234.000	841.717	100.000	137.602
2017	60%	155.714	177.333	894.667	100.000	45.845
2018	50%	155.714		787.619	400.000	
2019	10%	155.714		798.557	200.000	
2020	10%	725.000		658.961	400.000	30.000

Nedan specificeras kostnader för processledning samt Region Östergötlands medfinansiering i projekt i tabellen ovan som har finansierats genom de landsbygdsmedel som finns i Trafik- och samhällsplaneringsnämndens budget (550 400 41):

- Processledning genom projektet Regional serviceutveckling medfinansierades av Tillväxtverket och kommunerna (3 årx155 714 kr)
- Processledning Regional serviceplanering (725 000 kr)
- Medfinansiering i projektet Landsbygdsmentorerna (100 000+62 500+234 000 kr)
- Medfinansiering i projektet Service i Samverkan (projektägare Hela Sverige ska leva) (177 333 kr)

3.7 Uppföljning

Som uppföljning av Regionalt serviceprogram presenteras information om utfall och resultat. Nedan redovisas utgångsläget vid Regionalt serviceprogram början och nuläget hösten 2020 för respektive prioriterat område. De siffror som redovisas har hämtats från Tillväxtanalys respektive Tillväxtverkets analysverktyg Pupos serviceanalys och kan ha en viss eftersläpning.

Indikator i Regionalt serviceprogram för områdena tillgänglighet till dagligvaror och drivmedel beskrivs som andel av befolkningen med över 20 minuters restid med bil till en dagligvarubutik respektive en drivmedelsstation. Indikator för området tillgång till grundläggande betaltjänster beskrivs som antal områden med mer än 3 mil enkel resa till dagskassedeponering. Indikator för området kommunal och regional serviceplanering beskrivs som antal kommuner som har en aktuell varuförsörjningsplan eller motsvarande.

3.7.1 Tillgänglighet till dagligvaror

Tillgänglighet till dagligvaror definieras i utgångsläget som restid med bil till närmaste dagligvarubutik (avser personer som är folkbokförda i Östergötland). I tabellen nedan visas förändringen mellan åren 2007 och 2012 och tabellen användes som nulägesbild när Regionalt serviceprogram skrevs.

Tillgänglighet till dagligvarubutik 2007 och 2012

Tillgänglighet till dagligvarubutik år 2007 och 2012 Östergötland (exkl skärgårdsbefolkning)															
Restid med bil	5 - < 10 minuter			10 - < 20 minuter			20 - < 30 minuter			30 - < 40 minuter			40 minuter eller mer		
	2007	2012	Förändr.	2007	2012	Förändr.	2007	2012	Förändr.	2007	2012	Förändr.	2007	2012	Förändr.
Antal personer	36178	37052	874	8094	9102	1008	137	142	5	-	-	0	-	-	0

Källa: Tillväxtanalys

Nuläget 2020 för tillgänglighet till dagligvarubutik mäts i antal kilometer till närmaste dagligvarubutik (avser personer som är folkbokförda i Östergötland). Se tabellen nedan.

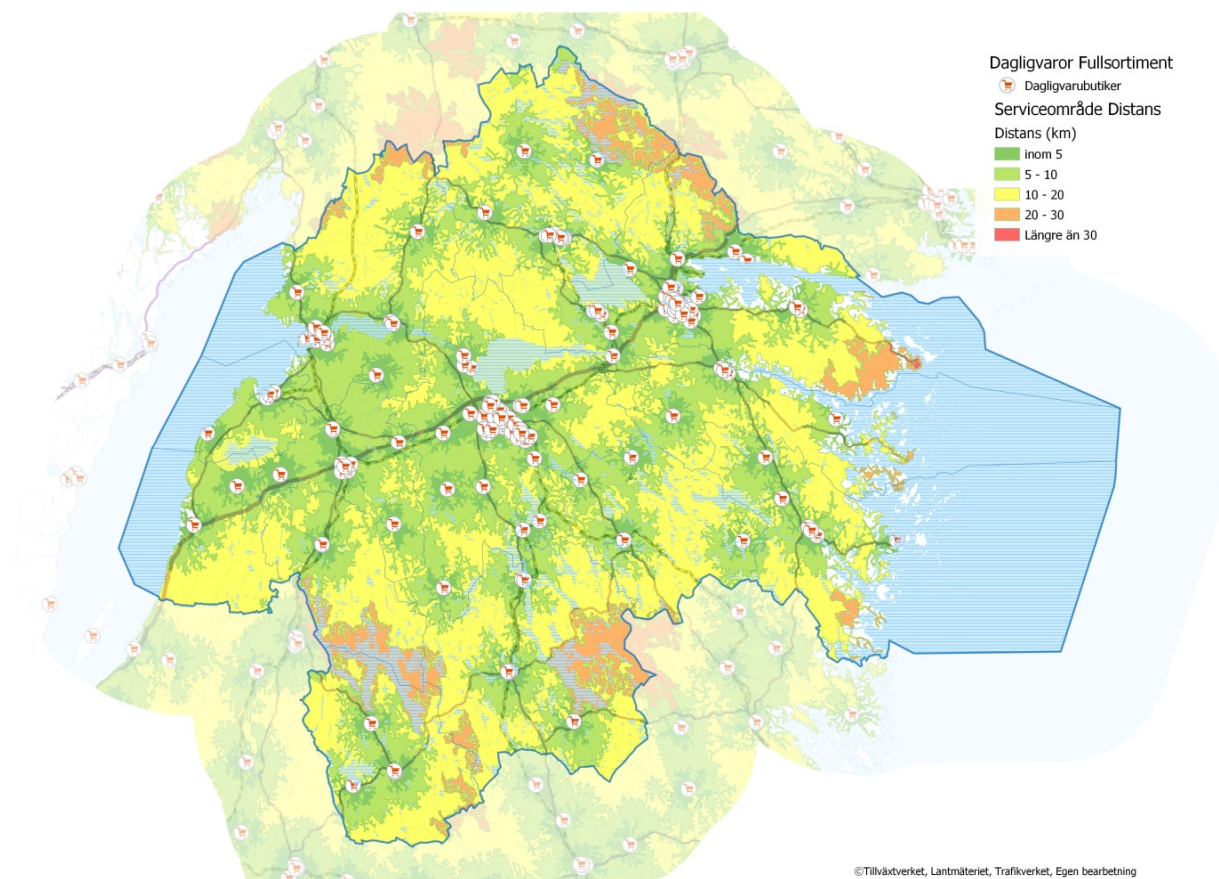
Tillgänglighet till dagligvarubutik 2020

Område	0-10 km	10-20 km	20-30 km	30-40 km	40-999 km
Östergötlands län	450124	14222	962	13	0

Källa: Tillväxtverkets analysverktyg Pupos serviceanalys (2020-09-21)

Svårigheten att jämföra utgångsläget med nuläget ligger i att olika sätt att mäta tillgänglighet har använts. I utgångsläget 2012 behandlas restid med bil, och den del av befolkningen i länet som har mindre än 5 minuters restid med bil till närmaste dagligvarubutik har inte tagits med i tabellen. I nulägesbilden används avstånd i kilometer till närmaste dagligvarubutik, och där kan vi se att en övervägande andel av befolkningen hamnar i spannet 0-10 kilometer. De 962 personer som har mellan 20-30 kilometer till närmaste dagligvarubutik år 2020 bor i åtta av länets kommuner, varav drygt hälften bor i Norrköpings kommun. Värt att notera är att ingen i Östergötland hade längre restid med bil än 30 minuter 2012, medan 13 invånare har längre än 30 kilometer till närmaste dagligvarubutik år 2020. Vid en närmare granskning framgår att dessa 13 personer bor i Norrköpings och Valdemarsviks kommuner.

Nuläget för tillgänglighet dagligvaror kan illustreras med kartmaterial. I kartan nedan framgår avstånd till dagligvaror i länet.

Kartan ovan visar tillgänglighet till dagligvaror och ger en översiktlig bild över nuläget. Kartan togs fram till Landsbygdssdagen 2019.

3.7.2 Tillgänglighet till drivmedel

Tillgänglighet till drivmedel definieras i utgångsläget som restid med bil till närmaste drivmedelsstation (avser personer som är folkbokförda i Östergötland). I tabellen nedan visas förändringen mellan åren 2007 och 2012 och tabellen användes som nulägesbild när Regionalt serviceprogram skrevs.

Tillgänglighet till drivmedelsstationer 2007 och 2012

Tillgänglighet till drivmedelsstationer år 2007 och 2012 Östergötland (exkl skärgårdsbefolkning)															
Restid med bil	5 - < 10 minuter			10 - < 20 minuter			20 - < 30 minuter			30 - < 40 minuter			40 minuter eller mer		
	2007	2012	Förändr.	2007	2012	Förändr.	2007	2012	Förändr.	2007	2012	Förändr.	2007	2012	Förändr.
Antal personer	42886	45540	2654	14438	13618	-820	226	127	-99	-	-	0	-	-	0

Källa: Tillväxtanalys

Nuläget 2020 för tillgänglighet till drivmedel mäts i antal kilometer till närmaste drivmedelsstation (avser personer som är folkbokförda i Östergötland). Se tabellen nedan.

Tillgänglighet till drivmedel 2020

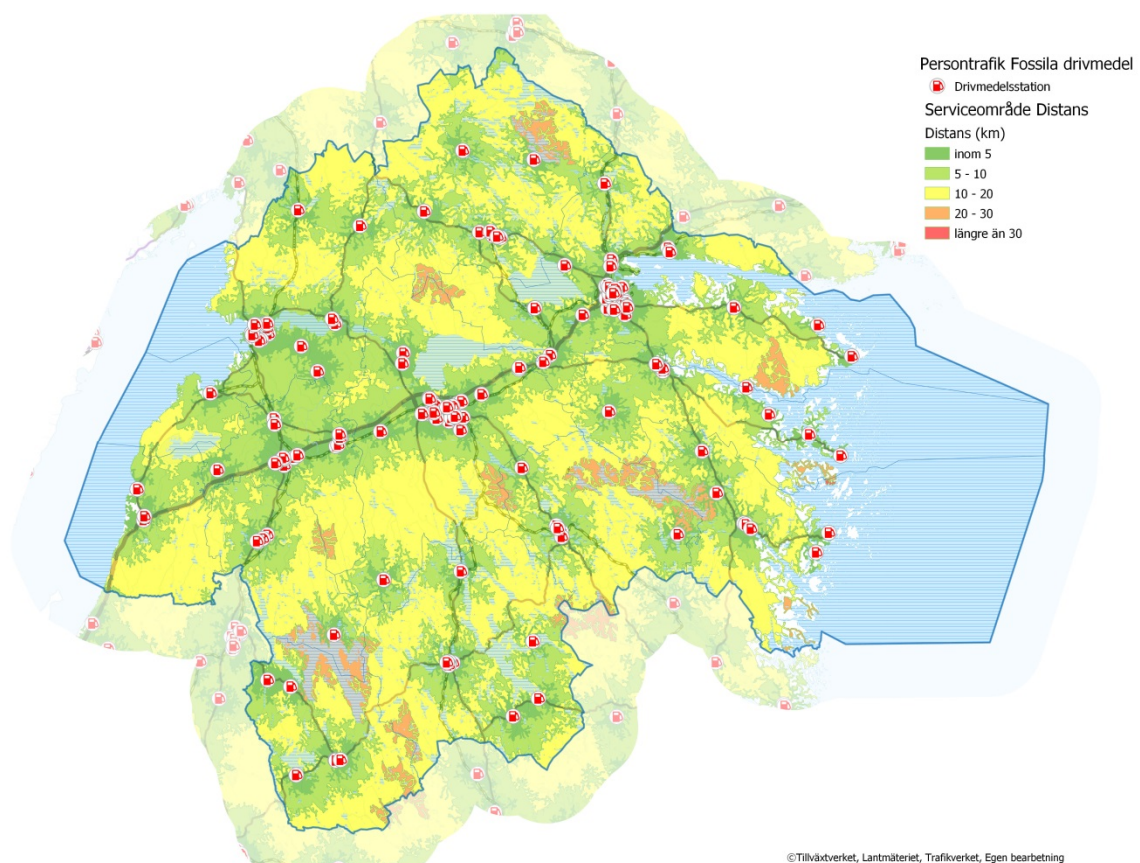
Område	0-10 km	10-20 km	20-30 km	30-40 km	40-999 km
Östergötlands län	447960	17149	204	8	0

Källa: Tillväxtverkets analysverktyg Pupos serviceanalys (2020-09-21)

Samma svårighet som med tillgänglighet till dagligvaror finns när det gäller drivmedel, nämligen att olika sätt att mäta tillgänglighet har använts för utgångsläget respektive nuläget. I utgångsläget 2012 behandlas restid med bil, och i nuläget mäts antal kilometer till närmaste drivmedelsstation. I utgångsläget har den del av befolkningen som hade mindre än 5 minuters restid med bil till drivmedelsstation utelämnats.

De 204 personer som enligt tabellen ovan har mellan 20-30 kilometer till närmaste försäljningsställe för drivmedel år 2020 bor i sju av länets kommuner, varav hälften i Söderköpings kommun. År 2012 hade ingen invånare längre restid med bil än 30 minuter till närmaste försäljningsställe för drivmedel, medan 8 invånare har längre än 30 kilometer till närmaste försäljningsställe för drivmedel år 2020. Dessa 8 invånare bor i Valdemarsviks kommun.

I kartan nedan framgår nuläget för avstånd till drivmedelsstationer i länet. Värt att notera är att kartan visar drivmedelsstationer med fossila drivmedel. För framtiden är det av intresse att se över hur tillgängligheten till fossilfria drivmedel utvecklas.

Kartan ovan visar tillgänglighet till fossila drivmedel och ger en översiktlig bild över nuläget. Kartan togs fram till Landsbygdsgagen 2019.

3.7.3 Tillgång till grundläggande betaltjänster

I Regionalt serviceprogram redovisas inte ett utgångsläge för tillgång till grundläggande betaltjänster.

Nulägesbilden för tillgång till grundläggande betaltjänster år 2020 visas genom den statistik som Region Östergötland har tillgång till, nämligen tillgänglighet i avstånd till dagskasshantering, betalningsförmedling samt kontantuttag. Värt att notera i tabellerna nedan är att tillgängligheten är betydligt sämre för betaltjänster än för ovan beskrivna dagligvaror och drivmedel.

Dagskasshantering innebär möjlighet att sätta in kontanter på ett konto genom en automat eller på kontor. Nulägesbilden 2020 visas i tabellen nedan.

Tillgänglighet till dagskasshantering 2020

Område	0-10 km	10-20 km	20-30 km	30-40 km	40-999 km
Östergötlands län	383184	68480	11747	1298	612

Källa: Tillväxtverkets analysverktyg Pupos serviceanalys (2020-09-21)

Åtta av länets kommuner har invånare som har längre än 30 kilometer till dagskasshantering. 70% av antalet som har längre än 30 kilometer till dagskasshantering i tabellen ovan bor i Norrköpings kommun.

Tillgänglighet till betalningsförmedling innebär möjligheten att betala räkningar på bankkontor eller hos ombud. Nulägesbilden 2020 visas i tabellen nedan.

Tillgänglighet till betalningsförmedling 2020

Område	0-10 km	10-20 km	20-30 km	30-40 km	40-999 km
Östergötlands län	367637	75388	17238	4461	597

Källa: Tillväxtverkets analysverktyg Pupos serviceanalys (2020-09-21)

I tabellen ovan är en övervägande del (3149 personer) av de som har längre än 30 kilometer till betalningsförmedling boende i Ödeshögs kommun, vilket troligen beror på att det inte finns något bankkontor i Ödeshög.

När det gäller tillgänglighet till kontantuttag är bilden av tillgänglighet ljusare. Möjligheten att ta ut kontanter i annat än uttagsautomater, till exempel över disk i vissa dagligvarubutiker, kan märkas. Nulägesbilden 2020 visas i tabellen nedan.

Tillgänglighet till kontantuttag 2020

Område	0-10 km	10-20 km	20-30 km	30-40 km	40-999 km
Östergötlands län	422274	35908	6818	293	30

Källa: Tillväxtverkets analysverktyg Pupos serviceanalys (2020-09-21)

De som enligt tabellen ovan har längre avstånd än 30 km till kontantuttag är boende i kommunerna Söderköping, Valdemarsvik och Kinda.

För fördjupad förståelse för grundläggande betaltjänster hänvisas till Länsstyrelsen Östergötlands Betaltjänststrategi för Östergötland 2019-2021 som utgör bilaga till Regionalt serviceprogram.

3.7.4 Kommunal och regional serviceplanering

I princip hade samtliga kommuner i Östergötland en varuförsörjningsplan vid ingången av serviceprogrammets genomförandeperiod. Varuförsörjningsplanerna var framtagna på 1970- och 1980-talen och ingen kommun kunde sägas ha en aktuell plan. Nuläget hösten 2020 är att flera kommuner är på gång med arbetet med framtagande av serviceplaner och följande kommuner har en aktuell plan:

Norrköpings kommun: *Varuförsörjningsplan för kommunen utanför centralorten*, antagen 2016.

Ydre kommun: *Serviceplan för Ydre kommun*, antagen 2016.

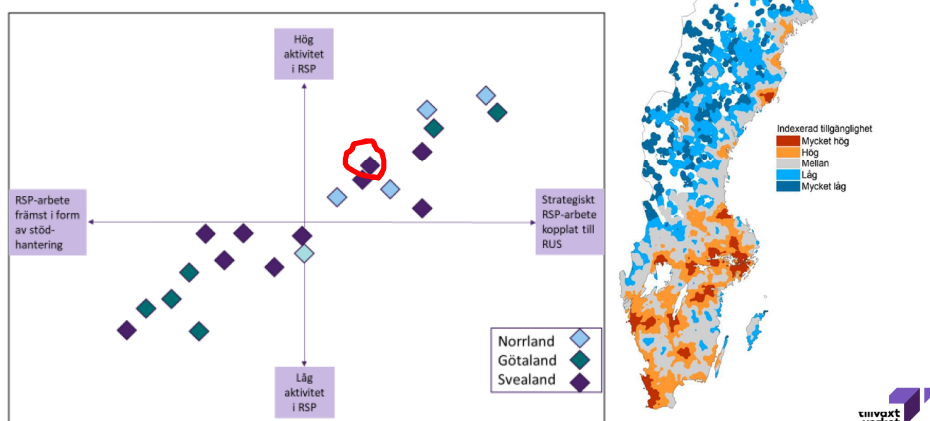
Ödeshögs kommun: *Serviceplan som del i översiktsplan*, antagen 2020.

Finspångs kommun: *Serviceplan som underlag till översiktsplan*, planeras att antas 2021.

3.8 Regionalt ledarskap

I tidigare kapitel har siffror och tabeller visat på stödinsatser och mätbara resultat. Det finns också andra resultat, så som utvecklade metoder, synsätt och inställningar till det regionala utvecklingsuppdraget. Arbetet med Regionalt serviceprogram i Östergötland kan, bland annat enligt Tillväxtverket i bilden nedan (där Östergötland finns med i den övre högra rutan), sägas ha fungerat bra.

Skillnader mellan länens arbete

Bilden ovan kommer från en utvärdering gjord av Kontigo/WSP på uppdrag av Tillväxtverket 2018 och visar en bedömning av länens arbete med Regionalt serviceprogram. Östergötland har fått lila färg och är inringad. Källa: *Återrapportering av arbetet med att främja tillgänglighet till kommersiell och viss offentlig service för företag och medborgare i serviceglesa områden*. Återrapporteringskrav 2.3, Regleringsbrev för budgetåret 2019. Tillväxtverket.

I detta kapitel förs ett resonemang kring vilka samverkande faktorer som bidragit till ett gott arbete och till ett förändrat sätt att se på och tänka kring betydelsen av serviceplanering.

En förflyttning har gjorts från ett tillstånd till ett annat. Förflyttningen kan beskrivas som en verksamhetsutveckling som stegvis har gett Regionalt serviceprogram en förändrad roll inom Regional utveckling. I tabellen nedan visas exempel på förflyttningar:

Utgångspunkt	Förflyttning	Nytt tillstånd
RSP handlar om stödhandläggning		Stöd till kommersiell service är ett verktyg att använda för att nå regionala utvecklingsmål
Den enskilda butiken är i fokus		RSP arbetar för tillgänglighet till grundläggande kommersiell service i hela Östergötland
Särskilda mentorsinsatser för dagligvarubutiker drivs i projektform		Stödsystemet för främjande av företagande nyttjas för insatser som stärker servicegivare, alltså Almi, Coompanion, Nyföretagarcentrum och Företagsjouren
Partnerskapet bjuds in för att få en redovisning av stödinsatser		Partnerskapet arbetar tillsammans för en samlad bild av hur tillgänglighet till grundläggande kommersiell service påverkar en plats och vardagen i hela Östergötlands geografi
Redovisning av stöd för TSN		Ett årshjul följs för förankring, information och beslut i TSN
RSP är ett program som arbetar med landsbygdsutveckling		RSP är ett program som har koppling till många delar av det regionala utvecklingsuppdraget och arbetar med ett geografiskt helhetsperspektiv
Vissa kommuners intresse ligger främst i hur det går för enskilda butiker		Kommunerna pekar ut geografiska områden som är viktiga för en god tillgänglighet till grundläggande kommersiell service i sina ÖP eller i serviceplaner

Ovan exempel på förflyttningar som gjorts inom arbetet med Regionalt serviceprogram.

Verksamhetsutvecklingen har gett mervärden genom att koppla samman serviceplanering med andra sak- och ansvarsområden som Region Östergötland har. Från att ha varit ett smalt sakområde har serviceplanering blivit ett område som äger förmåga till helhetsperspektiv. Nyckel till helhetsperspektivet har funnits i att olika kompetenser har mötts i arbetet med Regionalt serviceprogram och därmed bidragit till ett breddat synsätt. Processledare och kommunala tjänstepersoner i partnerskapet har haft kompetenser inom landsbygdsutveckling, näringslivsutveckling, projektledning och fysisk planering samt erfarenheter kring politisk förankring, dialogformer och förändringsarbete.

En bidragande faktor till att Region Östergötland ligger långt framme i arbetet med Regionalt serviceprogram kan hittas i Ydre kommun och Linköpings kommun. Ydre kommun var under 2012-2016 del i en satsning på pilotkommuner för serviceutveckling genom Tillväxtverket och jobbade aktivt med frågor kring service och lokal utveckling tillsammans med 14 andra kommuner i landet.

Linköpings kommun deltog i projektet som ambassadörskommun och sammantaget ägde ett lärande rum under flera år. Ett exempel på en gemensam insats som de båda östgötska kommunerna arrangerade var en temadag för riksdagsledamöter från Östergötland och Jönköpings län där problematiken med låg lönsamhet i dagligvarubutiker togs upp, något som småningom var en bidragande pusselbit till att driftstöd infördes. En lång erfarenhet av att arbeta med Tillväxtverket och med frågor kring tillgänglighet till service och hur det påverkar platsen och människors vardag fanns alltså i bagaget när projektet för regional serviceutveckling påbörjades 2017.

På nationell nivå har Region Östergötland delat med sig av arbetssätt och erfarenheter till andra regioner, som Region Jönköpings län, Region Kalmar, Region Örebro och Region Värmland. Region Östergötland har också i livesant webinarium för alla regioner särskilt beskrivit arbetet med årshjulet för politisk förankring samt hur serviceplanering hänger ihop med RUP och kommunala ÖP.

4 Utvärdering

För att utvärdera Regionalt serviceprogram mäts hur väl genomförda insatser svarar upp mot syfte och mål. Utvärderingen bygger på tjänstepersoners bedömningar av programmets utformning, insatser och arbetssätt.

4.1 Region Östergötlands perspektiv

En utvärdering av Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020 har gjorts på tjänstepersonnivå av enheten för samhällsplanering på Region Östergötland. Utvärderingen sammanfattas i punkterna nedan

Vad har fungerat bra i nuvarande Regionalt serviceprogram?

- Den årliga handlingsplanen, aktiviteterna har blivit gjorda och utvärderade.
- Partnerskapet, arbetssättet med två arbetsmöten per år.
- Att vi har arbetat med ett årshjul för politisk förankring.
- Möjligheten att årligen uppdatera RSP gällande stöd villkor.
- Möjligheten att årligen förändra vilka butiker som prioriteras.

Vad har fungerat mindre bra i nuvarande Regionalt serviceprogram?

- Nulägesanalysen har inte varit möjlig att uppdatera. Statistik och kartbilder har varit samma sedan programmet antogs 2014. Detta har gett en skevhet i logiken kring vilka åtgärder som behöver göras.
- Prioriterade områden har varit fasta under hela programmets levnad, alltså tillgänglighet till dagligvaror och drivmedel, tillgång till grundläggande betaltjänster samt kommunal och regional serviceplanering. Tiderna har ändrats och vi kanske borde ha jobbat med tillgänglighet till post och paket också.
- Indikatorerna har uttryckts i restid med bil vilket förstärker bilen som norm och försvårar förståelsen för vad som egentligen är eftersträvanvärt. Villkoren för ett statligt stöd har byggt på avstånd, så det har blivit något otydligt.
- Prioriteringar för att möjliggöra stöd och särskilda insatser har enbart pekat ut dagligvarubutiker, inte andra serviceställen eller platser, vilket t ex har fördröjt förståelsen för vilka stödmöjligheter i Landsbygdsprogrammet som finns för drivmedelsstationer.

- I och med att Betaltjänststrategi för Östergötland 2019-2021 antogs och utgör fördjupning av området grundläggande betaltjänster har det blivit något rörigt vilka mål som gäller för just grundläggande betaltjänster. I Regionalt serviceprogram skulle det räcka att peka ut tillgänglighet till grundläggande betaltjänster som prioriterat område för att i alla övriga aspekter hänvisa till betaltjänststrategin.

4.2 Kommunalt perspektiv

De kommunala tjänstepersoner som ingår i partnerskapet kring regionalt serviceprogram har som en utvärdering av Regionalt serviceprogram svarat på frågor i en webbenkät. Enkäten skickades till 13 tjänstepersoner (respektive ansvarig tjänsteperson i de 13 kommunerna i Östergötland) och 10 personer har svarat. Någon har svarat "vet ej" på frågor kring arbetet i partnerskapet, vilket vi tolkar som att just den personen inte deltagit i arbetet under serviceprogrammets genomförandetid.

Svaren från de kommunala tjänstepersonerna visar att bedömningen är att syfte, mål, prioriteringar, indikatorer och insatser har fungerat bra. Förslag på justeringar finns i respondenternas svar, som exempel att använda "bo, leva och verka" i målformuleringen och att förtydliga indikatorerna. I svaren uppmärksammas att arbetet främst varit inriktat på kommersiell service, inte offentlig service. När det gäller prioriteringar tas ombudstjänster upp som viktiga att jobba med framöver. Respondenterna upplever att arbetet i partnerskapet har fungerat bra. En sammanställning av svaren finns som bilaga.

4.3 Nationella erfarenheter

Tillväxtverket har i rapporten Med samverkan som nav - Kunskap om att främja service i landsbygder (Rapport 0327) sammanfattat insamlade erfarenheter kring regionala processer och strategiskt servicearbete, som alltså är den satsning inom Landsbygdsprogrammet som delfinansierade Region Östergötlands arbete med projektet Regional serviceutveckling 2017-2019. De samlade erfarenheterna presenteras i kommande stycken.

Enligt flera av intervjupersonerna är syftet med det regionala strategiska servicearbetet att synliggöra servicefrågorna på regional och kommunal nivå. Det stora antalet aktörer på olika nivåer – oftast regionen, länsstyrelsen, kommunerna samt den lokala nivån – gör det nödvändigt att ha ett helhetsperspektiv för frågor kopplade till serviceutveckling i landsbygder. Flera hoppas på att det vid projektets slut ska finnas en samsyn och en samsynsstruktur för hur frågorna kring serviceutveckling kan drivas vidare.

Förhoppningarna är att skapa samsyn mellan offentliga aktörer och näringslivet genom behovsbaserad flernivåstyrning. Många eftersträvar bestående förändring genom samsynsstrukturer som ska fortleva på sikt. Flera betonar att den initiala insatsen ska lägga grunden för det fortsatta utvecklingsarbetet och att det är först efter avslutad pilotsatsning som det riktiga utvecklingsarbetet börjar.

Ett mål är att ge kommunerna nödvändig stöttning i arbetet med att ta fram serviceplaner samt att information om tillgänglig service kommuniceras på ett sätt som passar målgruppen.

För att uppnå dessa mål och förväntade resultat har många regioner arbetat med att bilda så kallade regionala forum för servicefrågorna. Det handlar om forum för samarbete, information och erfarenhetsutbyte.

I arbetet med att stötta kommunerna med att ta fram serviceplaner har det varit viktigt att belysa hur tillgängligheten till service i kommunens olika delar ser ut, och vilka servicebehov som finns. Detta har gjorts exempelvis genom workshop eller "serviceverkstäder" där olika föreläsare bjudits in.

För att synliggöra frågorna kring service i landsbygder behöver arbetet med serviceutveckling föras in i den årliga planen för politiska beslut, det så kallade politiska årshjulet, både på regional och kommunal nivå. Ambitionen med årshjulet är att skapa en struktur som medför att arbetet inte blir personberoende, utan kan kommuniceras ut till alla som arbetar med utvecklingsfrågor och specifikt med service.

En slutsats som flera av intervjupersonerna har dragit är att kommuner och lokala utvecklingsgrupper behöver fortsatt långsiktigt regionalt stöd i servicearbetet.

I Tillväxtverkets rapport sammanfattas även erfarenheter från andra projekt och satsningar inom kommersiell service som finansierats av Tillväxtverket inom Landsbygdsprogrammet under pågående programperiod. Erfarenheterna presenteras i kommande punkter.

- Det har visat sig vara framgångsrikt att arbeta utifrån platsens förutsättningar och behov. Att sätta platsen i centrum är nödvändigt och att ha det lokala behovet som grund. Det stora antalet aktörer på olika nivåer gör det också nödvändigt att ha ett helhetsperspektiv i utvecklingsarbetet. Servicefrågorna måste ses som en helhet och integreras tillsammans med andra insatser och ansvarsområden.
- Att genomgående arbeta med förankring är en förutsättning för att servicearbete ska bli framgångsrikt. Det handlar om att skapa relationer, förtroende och tillit mellan parter och till arbetet i sig.
- Det allra viktigaste för att lyckas med utvecklingsinsatserna är att det finns en fungerande samverkan. Det kan handla om flernivåsamverkan, samverkan mellan lokala krafter och samverkan mellan offentliga och privata aktörer. Samverkan mellan många aktörer och nivåer tar ofta mycket tid. Så för att samverkan ska vara produktiv finns det ett stort behov av planering för tydlig strategi, organisering och styrning samt att enas om en gemensam riktning.
- Samtidigt som enskilda individers engagemang lyfts som en förutsättning i arbete med serviceutveckling, finns det betydande risker med att det lokala servicearbetet i hög grad bygger på så kallade lokala eldsjälaras engagemang. Arbetet blir personberoende och sårbart när det beror på personer istället för strukturer.
- För att undvika att "allt faller när pengarna tar slut" är organisationens mottagande av resultatet en kritisk del av ett framgångsrikt servicearbete. Arbetet med serviceutveckling behöver bli en del i arbetsprocessen och involvera andra verksamhetsområden. Servicefrågan bör så långt möjligt lyftas in i verksamhetens ordinarie årshjul för att stärka dess prioritering och förankring.

4.4 Att ta sikte på

Att ta sikte på i ett kommande Regionalt serviceprogram är dels det erbjudande som regeringen ger regionerna, om att ha ett regionalt serviceprogram, och där Tillväxtverket meddelar föreskrifter. Dels behöver Region Östergötland förhålla sig till regionala förutsättningar som fortsatt stödbehov, regionala inriktningar, den kommande nya nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft och inte minst Agenda 2030.

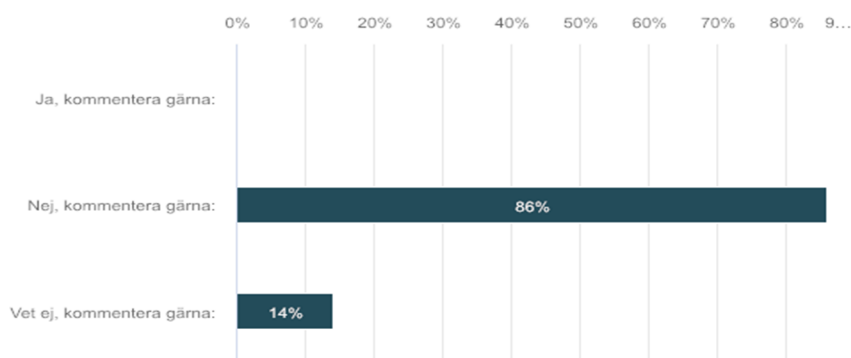
4.4.1 Fortsatt stödbehov

Att ge en fullständig bild av framtida stödbehov inom kommersiell service låter sig inte göras. Dock finns ett underlag som ger ett nedslag och visar på ett kommande stödbehov hos en utpekad grupp servicegivare. Hösten 2020 genomförde Region Östergötland en enkät till de dagligvarubutiker som har fått driftstöd under året. 14 butiker av 15 tillfrågade svarade på enkäten. Ett par av frågorna handlade om framtidsplaner och vad man tänker sig att investera i, för hur mycket pengar och när i tid. Sammantaget framstår en bild av fortsatt investeringsvilja i en rad olika områden, men att investeringarna kan göras enbart med hjälp av stödinsatser. Nedan presenteras två frågor med koppling till framtida investeringar. Den siffra på kostnader som redovisas är en uppskattning och lågt räknad eftersom alla svarande inte redovisade någon beräknad kostnad.

Investeringsstödet genom Landsbygdsprogrammet är slut för Östergötlands del. För att förstå behovet av stöd behöver vi veta hur era kommande investeringsbehov ser ut. (Antal svar: 14)

Butiken vill investera i följande:	Beräknade kostnader för ovan investeringar:	När i tid vill butiken göra investeringarna:
Kylar, frysar, kylrum, diskar. Kassasystem, kassadisk. Pantmaskin. Mjukglassmaskin. Kycklinggrill. Elinstallationer. Belysning. Ventilation. Solceller. Energisparande åtgärder. Värme. Golv. Hyllplan. Butiksinredning. Ombyggnad. Kameraövervakning. Webbshop.	Totalt 8.630.000 kr	Omgående Så snart som möjligt 2021 2021-2022 Inom 3 år 2-5 år framåt

Butiken kan genomföra de nämnda investeringarna utan stöd? (Antal svar: 14)

Ovan redovisning av två frågor ur Region Östergötlands enkät till dagligvarubutiker som fått driftstöd under 2020.

4.4.2 Regionala inriktningar

Arbetet med en ny Regional utvecklingsstrategi pågår (hösten 2020). Utvecklingsstrategin ska ersätta nuvarande Regionalt utvecklingsprogram. RUS förväntas ha skrivningar kring tillgänglighet. Enligt regleringsbrevet ska RSP nämnas i RUS.

Den kommande rumsliga strategin kan visa på sårbarhet i vissa geografiska områden, och på vikten av att samordna insatser så att en god funktionalitet kan uppnås. Utmaningarna vi har i Östergötland är en ojämnhet i geografi, demografi och tillgänglighet.

Andra regionala inriktningar som Regionalt serviceprogram behöver förhålla sig till är RTP och LTP.

4.4.3 Nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft

En ny nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft för 2021-2030 är under framtagande. Skrivningar som förväntas stå i kommande nationella strategin är *Likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd i hela landet*. Ett av förslagen till prioriteringar är *God tillgång till kommersiell och offentlig service*.

4.4.4 Agenda 2030

Agenda 2030 med 17 globala mål för hållbar utveckling syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. De globala målen är integrerade och odelbara och balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga.

5 Diskussion och rekommendationer

I mångt och mycket har arbetet med Regionalt serviceprogram varit framgångsrikt. Stöd har gjort önskad nytta, kunskap kring betydelsen av service har byggts, främjarsystem har använts, partnerskapet har arbetat på ett konstruktivt sätt och i flernivåsamverkan. Rapporten visar att Regionalt serviceprogram har varit en funktionell bas för ett strategiskt arbete med serviceplanering, och att Region Östergötland har tagit på sig ett regionalt ledarskap för frågorna. Det finns anledning att hålla fast vid både arbetssätt och en del formuleringar i Regionalt serviceprogram även framöver.

I rapporten har det också framkommit en del faktorer inom och kopplat till Regionalt serviceprogram som skulle behöva justeras, framför allt i ett kommande program. För att Regionalt serviceprogram ska gå att känna igen i en förlängning 2021-2022 har en bedömning gjorts att inga justeringar föreslås i förlängningen, utan tas med in i arbetet med ett nytt program. Nedan diskuteras faktorer som framkommit, och rekommendationer ges.

Indikatorerna är idag inte möjliga att följa upp genom de verktyg Region Östergötland har tillgång till (Tillväxtverkets analysverktyg Pupos serviceanalys) varför de bör omformuleras så att de årligen kan mätas och följas upp. Förslagsvis ändras "restid med bil" till "avstånd i kilometer". För att hålla fast vid de ursprungliga värdena i indikatorerna kan i så fall restid översättas till kilometer, förslagsvis 10 minuter=10 kilometer (motsvarar en medelhastighet på 60 km/timme vilket kan vara rimligt i landsbygd med både belagda vägar och grusväg), 20 minuter=20 kilometer, 30 minuter=30 kilometer.

Tillgänglighet till drivmedel har i programmet inte differentierats i fossila, fossilfria respektive laddningsinfrastruktur, vilket kan få ett tydligare fokus. Tydligare prioriteringar kan behöva göras framöver för att möjliggöra särskilda insatser för att främja tillgänglighet till fossilfria drivmedel.

Tillgänglighet till grundläggande betaltjänster kan fortsatt vara ett prioriterat område i Regionalt serviceprogram men för att undvika oklarheter kring målen kan dessa finnas enbart i Betaltjänststrategin.

En ram för stödmedel kan antas av Regionutvecklingsnämnden årligen. Med grund i en årlig analys av tillgänglighet samt vad som beslutas ingå i årets handlingsplan kan det varje år också göras en tydlig prioritering av stödmedel. Prioriteringen kan handla antingen om vad stöd ska används till eller vilka stödmottagare som prioriteras.

För att docka an till den rumsliga strategin kan *prioriterade noder för att säkerställa tillgänglighet till grundläggande kommersiell service inom rimliga avstånd i hela Östergötland* ersätta *prioriterade dagligvarubutiker* i programmet. En nod kan innehålla flera serviceslag och möjliggöra insatser eller stöd till andra servicelämnare än dagligvarubutiker. Prioriteringen av noder bör göras ur ett regionalt perspektiv. Utgångspunkten för prioriterade noder bör komma från kommunernas serviceplaner. Underlag från kommunerna saknas i hög grad varför förändringen inte är genomförbar inför förlängningen. Att fundera över är om det kan finnas anledning att prioritera butiker parallellt med prioriterade noder för att möjliggöra stöd.

I och med prioriteringen av noder istället för dagligvarubutiker bör riktlinjer för stöd till kommersiell service i Östergötlands län ses över och justeras. Det bör tydliggöras vilka förutsättningar som krävs för att en servicelämnare ska kunna erhålla stöd, till exempel att dagligvarubutiker över en viss omsättning ej kan erhålla servicebidrag. Att funktionalitet är viktigare än avstånd (alltså brist på funktionella samband med andra platser bör kunna motivera prioriteringar av noder med kortare avstånd än 10 km mellan varandra).

Sammantaget kan konstateras att tillgänglighet till dagligvaror, drivmedel och grundläggande betaltjänster är sämre för befolkning och företag i kommuner med skärgård. Det finns därför anledning till fortsatt arbete för att vidmakthålla och förbättra tillgänglighet till grundläggande kommersiell service särskilt i den östgötska skärgården. Tillgänglighet till service är en del i

Gemensamt utvecklingsprogram för kust och skärgård och programöverskridande insatser bör kunna prioriteras.

Arbetet i partnerskapet har fokuserat på grundläggande kommersiell service. Partnerskapet kan arbeta för en än mer breddad syn på service och arbeta mer med kopplingar till offentlig service.

6 Referenser

Betaltjänststrategi för Östergötland 2019-2021

https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2780e61716999f26bcf7e1d/1553781393536/Grundl%C3%A4ggande_betaltjanster_web Slutlig.pdf

Budgetpropositionen för 2021 Prop. 2020/21:1

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2020/09/prop.-2020211/>

Med samverkan som nav. Kunskap om att främja service i landsbygder (Rapport 0327). Tillväxtverket.

Förordning (SFS 2015:406) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2015406-om-stod-for_sfs-2015-406

Förordning (SFS 2000:284) om stöd till kommersiell service

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2000284-om-stod-till-kommersiell_sfs-2000-284

Gemensamt utvecklingsprogram för kust och skärgård i Östergötland och Norra Småland 2030

<https://dokument.regionostergotland.se/regsam/Samh%C3%A4llsbyggnad/Landsbygd%20och%20sk%C3%A4rg%C3%A4rd/Gemensamt%20utvecklingsprogram%20kust%20och%20sk%C3%A4rg%C3%A4rd%202030.pdf>

Kommersiell serviceplan som del i översiktsplan. Ödeshögs kommun.

<https://ivadmin.vic-metria.nu/iv/t1/nyproxy/odeshog/versions/v2/>

Regionalt serviceprogram Östergötlands län 2014-2020

<https://dokument.regionostergotland.se/regsam/Samh%C3%A4llsbyggnad/Landsbygd%20och%20sk%C3%A4rg%C3%A4rd/Regionalt%20serviceprogram%20f%C3%B6r%20%C3%96sterg%C3%B6tland%202014-2020%20reviderat%202020.pdf>

Serviceplan som underlag till översiktsplan. Planförslag. Finspångs kommun.

<https://www.finspang.se/bobyggaochmiljo/samhallsplanering/oversiktsplanering/nyoversiktsplan.4.6164d0ce1677d17479f86a8.html>

Tillväxtverkets Riktlinjer för framtagande och genomförande av regionala serviceprogram 2014–2018

<https://tillvaxtverket.se/download/18.a42722f156a11d234d609bb/1473253765959/Riktlinjer%20Regionala%20serviceprogram%202014-2018.pdf>

Varuförsörjningsplan för kommunen utanför centralorten. Norrköpings kommun.

https://www.norrkoping.se/download/18.3ef6b1d158f1bd46e116364/1485964943413/varufors_plan.pdf

Åtterrapporering av arbetet med att främja tillgänglighet till kommersiell och viss offentlig service för företag och medborgare i servicegläsa områden. Åtterrapporeringskrav 2.3, Regleringsbrev för budgetåret 2019. Tillväxtverket.

Bilaga: Sammanställning svar från kommunala tjänstepersoner

Totala antalet respondenter på enkäten: 10 (av 13 tillfrågade)

På frågan "hur upplever du att syftet har fungerat?" har 9 personer svarat att det är tydligt vad som menas. 1 person har svarat att syftet har hjälpt oss att arbeta i rätt riktning. 2 personer har svarat att syftet är för brett. (Det gick att välja flera alternativ).

Kommentarer:

"Arbetet har i praktiken varit inriktat mot livsmedelsförsörjning och drivmedel, inte kommersiell service i allmänhet. Arbete med offentlig service har vi nog inte sett alls särskilt mycket av (inget alls kanske, utom bussar?)."

"Begreppet offentlig service är vitt och skulle kunna omfatta all service som en kommun eller region erbjuder. Man skulle kunna fundera över någon inriktning."

På frågan "hur upplever du att målet har fungerat?" har 7 personer svarat att det är tydligt vad som menas. 4 personer har svarat att målet har hjälpt oss att arbeta i rätt riktning. 1 person har svarat att målet borde formuleras annorlunda. (Det gick att välja flera alternativ).

Kommentarer:

"Kommunal text: "Bo, leva och verka". Så borde det stå. Begreppet "leva" associeras kommunalt till fritiden."

På frågan "hur upplever du att prioriteringarna har fungerat?" har 7 personer svarat att det är rimligt att just dessa områden prioriteras i Östergötland. 5 personer har svarat att de prioriterade områdena är viktiga för kommunen. 2 personer har svarat att det för kommunen finns andra områden som är viktigare att prioriterad. (Det gick att välja flera alternativ).

Kommentarer:

"Ställs mot annat ekonomiskt."

"För invånarna blir ombudstjänster allt viktigare när allt fler beställningar sker via webben. Det borde vi fokusera mer på kommande programperiod."

"För kommunen finns det även andra områden som är viktiga t ex: Kultur och fritid. Kanske skulle det finnas stödformer även för sådana initiativ från civilsamhället? Idag finns bygdepeng, möjligen Leader om man är med där, men just inget mer."

"Dock svårt med stöd kopplat till vissa områden."

På frågan "Hur upplever du att indikatorerna har fungerat?" har 9 personer svarat att indikatorerna gör det tydligt vad arbetet med Regionalt serviceprogram är tänkt att uppnå. 2 personer har svarat att indikatorerna gör det enkelt för kommunen att sätta upp egna mål för tillgänglighet till service. 1 person har svarat att indikatorerna är svåra att förstå och mäta. 1 person har svarat vet ej. (Det gick att välja flera alternativ)

Kommentarer:

"20 minuter med vad? Cykel? Gång? Bil? Buss?"

"Förtydliga "färdväg", är det med bil?"

På frågan "hur upplever du att insatserna har fungerat?" har 7 personer svarat att insatserna har varit relevanta och bidragit till uppfyllandet av syfte och mål för Regionalt serviceprogram. 4 personer har svarat att insatserna har gjort att kommunen jobbar bättre med servicefrågor. 2 personer har svarat att insatserna inte har gjort någon skillnad för kommunen i arbetet med servicefrågor. 1 person har svarat att vi borde jobba med andra insatser. 1 person har svarat vet ej. (Det gick att välja flera alternativ)

Alternativets namn	Text
Vi borde jobba med andra insatser, kommentar:	T ex vanliga busslinjer/närtrafik/grön resplan för arbetspendling etc, möjligheter att söka investeringsbidrag för kultur- och fritidsutveckling...
Insatserna har inte gjort någon skillnad för kommunen i arbetet med servicefrågor, kommentar:	Ja vad gäller livsmedelsbutiker och dagligvaruförsörjning. Inte så mycket utöver det.
Insatserna har inte gjort någon skillnad för kommunen i arbetet med servicefrågor, kommentar:	Men de har varit mycket bra för att stödja insikt och vilja till insatser
Insatserna har gjort att kommunen jobbar bättre med servicefrågor, kommentar:	Ja vad gäller livsmedelsbutiker och dagligvaruförsörjning. Inte så mycket utöver det.
Insatserna har gjort att kommunen jobbar bättre med servicefrågor, kommentar:	Frågan har aktualiserats.

Vad har fungerat bra?

Kommentarer:

- Samarbetet mellan tjänstepersoner på regional och kommunal nivå i hela regionen/länet har fungerat FANTASTISKT bra! Regionens satsning på en del gemensamma "sammankomster" har varit ett jättelyft för det regionala samarbetet! En särskild eloge för det samordnande arbetet som så förnämligt har letts av Malin Gummelius på regionen!
- Informationen och träffar samt webinarier på senare tid. Malin är toppen!
- Ledningen av arbetet genom Malin Gumaelius har varit fantastiskt bra
- Mycket bra projektledare, bra med fyra möten/år.
- Alla insatser har varit viktiga i olika skeden och partnerskapsträffarna har varit särskilt viktiga oavsett om de skett fysiskt eller digitalt. Hoppas att regionen kommer fortsätta med dessa. Projektledarskapet har fungerat mycket bra och träffarna har haft relevant innehåll och inbjudna föredragshållare.

Vad har fungerat mindre bra?

Kommentarer:

- De förhållandevis "snäva" ramarna som omgärdar regionens program och resurser och begränsar dem till att inte omfatta civilsamhälle, kultur, fritid, arbetspendling, grön resplan etc.
- Om man har delade tjänster med ett mycket brett ansvarsområde har det ibland uppstått problem med att prioritera detta viktiga arbete.
- Kommunernas storlek och hur kommunerna har prioriterat tjänstemäns arbetstid och förutsättningar för landsbygden påverkar projektet.
- Så här i pandemitider inser man mervärdet av att kunna mötas fysiskt ibland. Även om det är jättebra att träffarna har fortsatt att erbjudas i digital form.

Annan kommentar:

- Det är otroligt viktigt att även se till att samarbetet mellan tjänstepersoner på regional och kommunal nivå i hela regionen/länet fungerar lika bra i framtiden, som det har gjort nu. Vidare att regionen fortsätter att ordna gemensamma "regionala sammankomster" (seminarier, helgkonferenser etc). Och att det avsätts en tydlig resurs för att leda det samordnande arbetet, som så förnämligt har letts av Malin Gummelius, under denna period!
- Kommunens politiker har varit måttligt intresserade tyvärr. Svårt att få gehör för frågorna.
- När pandemin lugnat ner sig kanske det är lämpligt att ha en mix av fysiska och digitala träffar. Precis som en klok kollega uttryckte det så blir vi ju allt duktigare på att hantera digitala möten och det är ju ett hållbart sätt att mötas.

På frågan "hur upplever du att det har fungerat att ha ovanstående medlemmar i partnerskapet?" (alltså kommunerna, Länsstyrelsen Östergötland och Region Östergötland) har 9 personer svarat att det har fungerat bra. 1 person har svarat vet ej.

Kommentarer:

"Bra avgränsning som gett arbetsro"

"Bra representation"

På frågan "hur upplever du att det har fungerat att Hela Sverige ska leva deltog i partnerskapets möten?" har 4 personer svarat fungerar bra. 3 personer har svarat fungerar mindre bra. 3 personer har svarat vet ej.

Kommentarer:

"Ser inte varför just den organisationen skulle ha ett frikort in till oss."

"Bra som "gäst" på begränsad del, men ska inte ingå som en stadig "partner"."

"Jag tycker att det har fungerat bra vid vissa möten men ibland finns det ett behov av att få möjlighet att diskutera utmaningar mellan kollegor i offentlig sektor. Fortsätt gärna att bjuda in Hela Sverige ska leva men välj möten eller tider beroende på syfte och innehåll."

"Beror på sakfrågan o diskussionsklimatet."

På frågan "hur upplever du att det har fungerat med fysiska partnerskapsmöten?" har 9 personer svarat fungerar bra. 1 person har svarat vet ej.

Kommentarer:

"Vi har kunnat diskutera, jobba och dra nytt av varandra."

"Bra för nya inom området."

"Så länge det var genomförbart."

"Toppen att få tid för informella samtal."

"Jättebra! Väl organiserat och aktuellt innehåll."

På frågan "hur upplever du att det har fungerat med digitala möten?" har 7 personer svarat fungerar bra. 2 personer har svarat fungerar mindre bra. 1 person har svarat vet ej.

Kommentarer:

"Bättre och bättre och förmodligen här för att stanna."

"För det mesta bra men man tappar möjligheten till erfarenhetsutbyte om det som inte tas upp mötets tema. Skulle gärna lägga till tid för det eller separata möten för det."

"Inflation i digitala möten, man orkar inte."

På frågan "hur upplever du att mötesinnehållet har varit?" har 9 personer svarat fungerar bra. 1 person har svarat vet ej.

Kommentarer:

"Bra blandning."

"Lärorikt."

"Se ovan."

På frågan "hur upplever du att arbetet har bidragit till lärande?" har 9 personer svarat fungerar bra. 1 person har svarat vet ej.

Kommentarer:

"Bra kunskapsutbyte och diskussioner ."

"Många tips."

Vad har fungerat bra?

Kommentarer:

- Bra med så många aktörer som jobbar för landsbygden på olika sätt, få tips på vad som görs.
- Utbytet av erfarenheter och kunskaper.
- Regionens riktlinjer för hemsändning har blivit klart, serviceplan är på gång.
- Det mesta, se tidigare kommentarer :)

Vad har fungerat mindre bra?

Kommentarer:

- Lite spretigt då kommunerna kommit olika långt med sina landsbygdsfrågor.
- Se tidigare kommentarer.

Annan kommentar:

- Malin har som person varit väldigt betydelsefull för hur projektet gått. Tack Malin!
- Det är viktigt att det även fortsättningsvis finns en satsning på partnerskap med regional projektledare för att hålla ihop arbetet. Det stöttar oss kommuner i omvärldsbevakning och ger oss möjlighet till dialog med olika regionala och privata aktörer genom partnerskapsmöten och andra träffar. Genom partnerskapsträffarna erbjuds vi också tillfällen att knyta närmre kontakt med varandra vilket leder till ett givande erfarenhetsutbyte som vi tidigare inte haft en gemensam arena för.

